

Ще седне ли Европейският съюз на масата на глобалните играчи?

Съдържание

1.	ПРЕДГОВОР <i>д-р Хелене Кортлендер, д-р Любомир Кючуков</i>	2
2.	ЕВРО-ВЕКТОРИТЕ КЪМ ГЕОПОЛИТИЧЕСКИЯ ТРИЪГЪЛНИК САЩ – КИТАЙ – РУСИЯ <i>Илияна Йотова</i>	3
3.	КОНФРОНТАЦИЯТА МЕЖДУ ЕС И РУСИЯ – КАКВИ СА ПЕРСПЕКТИВИТЕ? <i>Георги Пирински</i>	7
4.	ЕВРОПЕЙСКИЯТ СЪЮЗ – КИТАЙ: ПЪТЯТ НА ПОЯСА – ЕДНОПОСОЧНО ЛИ Е ДВИЖЕНИЕТО? <i>проф. д-р Динко Динков</i>	10
5.	ОТНОШЕНИЯТА ЕС – САЩ: КОЛКО ДЪЛБОК Е АТЛАНТИКЪТ? <i>д-р Любомир Кючуков</i>	15
6.	РУСКО-КИТАЙСКИТЕ ОТНОШЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВИТЕ ЗА ЕВРОПА <i>Валентин РадомиРСки</i>	20
7.	ЩЕ ИМА ЛИ ЕВРО-ПОЛЮС В МНОГОПОЛЮСНИЯ СВЯТ? <i>Ивайло Калфин</i>	23
8.	ИКОНОМИЧЕСКАТА ИНТЕГРАЦИЯ В КОНТЕКСТА НА СЪВРЕМЕННИТЕ ПРИОРИТЕТИ НА ЕС КАТО ГЛОБАЛНА СИЛА: ИМПЕРАТИВИ ЗА ПРОМЕНИ <i>проф. д-р Татяна Хубенова-Делисивкова</i>	29
9.	КАКВА Е ВЪЗМОЖНОСТТА ЕС ДА БЪДЕ САМОСТОЯТЕЛЕН ГЛОБАЛЕН ИГРАЧ В СФЕРАТА НА СИГУРНОСТТА И ОТБРАНАТА? <i>Йордан Божилов</i>	36

1

ПРЕДГОВОР

Къде е мястото на ЕС? Не на географската карта, а в новия глобален свят. И може ли Съюзът да има свое самостоятелно място в международните отношения – както от гледна точка на процесите и тенденциите в тях, така и през призмата на отношенията с другите основни геополитически центрове: САЩ, Китай, Русия. С други думи – ще има ли и евро-полус в многополюсния свят? Дебат по тези проблеми опита да предизвика Глобалната стратегия на ЕС, приета през 2016 г. Ускорената динамика в международните отношения обаче почти ежедневно поставя нови предизвикателства, изискващи преосмисляне на традиционните подходи и инструментариум на ЕС.

В търсене на един по-широк политически и експертен национален дебат по тези въпроси Институтът за икономика и международни отношения и Фондация Фридрих Еберт организираха през 2019 г. две конференции, обединени в рамките на проекта „Европейският съюз и глобалният свят“: „Евро-векторите към геополитическия триъгълник САЩ – Китай – Русия“ и „Има ли ЕС потенциал да бъде самостоятелен глобален играч?“. Дискусиите се концентрираха върху следните ключови проблеми:

- Ерозира ли международната институционална и правна рамка и плъзгаме ли се към свят без правила?
- Притежава ли ЕС необходимото единство, решимост и ресурси за да се утвърди като самостоятелен глобален играч?

- Под угроза ли е евроатлантическото партньорство?
- Може ли ЕС да намери баланса между взаимно-изгодното сътрудничество с Китай и опасенията от неговата икономическа експанзия?
- Докъде може да се нагнетява напрежението в отношенията с Русия и има ли то алтернатива?
- Постижима ли е вътрешната консолидация на Съюза, която да му позволи да бъде самостоятелен глобален играч?
- Има ли ЕС необходимия капацитет за да бъде икономически, финансов и технологичен конкурент на САЩ и Китай?
- Европейската сигурност – осъществима ли е извън евро-атлантическото партньорство?
- Къде е мястото на България и ще намери ли тя своя ниша в рамките на ЕС в глобалния свят?

Настоящата публикация представя основните доклади, изнесени на конференциите. Текстовете представляват авторски анализи на сложните и противоречиви процеси и тенденции в света и идеите за мястото и ролята на ЕС в него, като не отразяват непременно позициите на Фондация Фридрих Еберт и Института за икономика и международни отношения.

Д-р Хелене Кортлендер, директор за България, Фондация Фридрих Еберт

Д-р Любомир Кючуков, директор на Института за икономика и международни отношения

2

ЕВРО-ВЕКТОРИТЕ КЪМ ГЕОПОЛИТИЧЕСКИЯ ТРИЪГЪЛНИК САЩ – КИТАЙ – РУСИЯ

Илияна Йотова

Благодаря на организаторите – Институт за икономика и международни отношения и Фондация Фридрих Еберт, за поканата да участвам в конференцията „Евро-векторите към геополитическия триъгълник САЩ-Китай-Русия“. Тема, която не може да се изчерпи с една дискусия, тъй като процесите са твърде динамични и изискват последователно и постоянно наблюдение и анализ. Очевидно става дума за външната политика на ЕС, за мястото ѝ в един бързо променящ се свят, за отстоявани позиции и тяхната загуба.

Едно от най-големите предизвикателства за целия следващ мандат на европейските институции е отговорът на въпросите: дали ЕС иска и дали е узрял за координирана (обща) външна политика, каква да бъде тя и как Европа би се върнала на водещо място като един от основните играчи на международната сцена.

ЕВРОПА ДНЕС

Едва ли ще можем да пресъздадем на днешната конференция дори фотографската снимка на ЕС. Добре е обаче да припомним, че именно в тази година – 2019-а, се навършват 30 години от края на Студената война. Не от любов към датите, но си заслужава да се направят някои изводи. Основният – светът изглежда по-различно място от това, което си представяхме в началото на 90-те:

- падаха стени, глобализацията, въпреки известна съпротива, шестваше на международната арена;
- мултилатерализмът беше безалтернативен модел на международните отношения.

В този свят ЕС се чувстваше много комфортно, защото самият му девиз „Единни в многообразието“ трябваше да стане модел на света. Например – в нашата страна приемането ни в ЕС трябваше да бъде като акостиране в спокоен пристан, след всички трудности, лишения и проблеми. Не бяха един и двама онези, които смятаха, че оттук нататък някой друг ще мисли вместо нас и ще взема непопулярните решения,

а останалите, ние, ще заживеем изведнъж с високите стандарти на европейски граждани.

Случи се 11 септември, сполетяха ни няколко по ред много тежки кризи, които преминаваха една от друга, без изплуване. Случиха се дълговият срив, Арабската пролет, невиджаният наплив на мигранти. Всички постижения на Обединена Европа бяха поставени на карта, предстояха тежки решения и най-вече остра необходимост – как да продължим.

Споменавам съвсем телеграфно всички тези факти, защото няма как да е пълноценна дискусията ни, ако не си дадем предварително сметка в каква ситуация е ЕС в един все по-неспокоен свят, с вътрешните динамики в самите страни членки. Това впрочем важи и за останалите страни – САЩ, Русия, Китай.

Ако трябва да си послужи с определен образ – светът е на остър завой, не вижда и не знае какво ще изскочи от ъгъла, все още не е взето решение с каква скорост, каква е максимално допустимата, за да бъде взет и какво ще бъде поведението ни след препятствието.

По време на предизборната кампания последното нещо, за което се говореше е какво трябва да бъде мястото на Европа на международната сцена и как да определя политиките си спрямо международните процеси. Договорът от Лисабон не може да ни помогне особено – написан и приет във време, което изключваше подобна необходимост.

Струва ми се, че понякога политиките, а и анализаторите се опитват да опростяват сложни проблеми и да търсят лесни отговори на трудни въпроси. Най-лесно е отричането, без ни най-малка визия какво следва, а Брекзит показва колко скъпо може да струва подобно отношение и авантюра. Външната политика на ЕС не може да бъде отделяна като нещо различно от вътрешните въпроси, които търсят своите отговори.

Хората не са доволни от своите правителства, а в Брюксел виждат една бездушна машина от бюрократи, която е безкрайно далеч от техните реални проблеми и ежедневни нужди и отказват да

разглеждат бъдещето на Европа сред останалите глобални участници като нещо чуждо, стоящо прекалено далеч от всекидневните им нужди. Нещо повече – чуват се все повече гласове, или поне са по-кресливи, че няма нужда от обединена Европа и всеки може да се справя сам. Продължавам да смятам, че като съюз на малки до средни държави, нашият общ европейски интерес е да се изправим пред света заедно.

От самото си създаване ЕС трябваше да реши няколко задачи:

- преодоляване на натрупаните противоречия, неприязън и открита конфликтност между различни европейски нации;
- да създаде икономически и социален модел, който да възстанови Европа и да направи невъзможна нова война;
- да извърши огромен еволюционен скок в идеята – от икономическа общност да се превърне в политически съюз.

Сега ЕС е модел за бюрократчина, липса на визия и визионери и тичане след кризите. В Брюксел постоянно се пишат стратегии, работни групи от експерти правят предложения, патриарсите на европейската политика също дават мнения. А днес мнозина търсят новия генерал Де Гол или новия Конрад Аденауер.

Забили носове в собствените си държави и съюз, не разбираме, че редица от проблемите ни идват отвъд границите на Съюза. С външна политика можем да решим вътрешни проблеми. Ще ви дам само един пример – 2015 г., мигрантската криза. Европа е разделена. Държави отказват да приемат бежанци, други не допускат кораби да акостират на техните пристанища. Едни искат горещи точки извън територията на ЕС и европейски помощи за Северна Африка, други казват, че съюзът не трябва да поема никакви ангажименти. Трети водят курсове за интеграция на новодошлите. Сигурността, която очакват нашите граждани от нас, означава смели действия по въпросите на миграцията. Ще бъде непростима самозаблуда, ако си мислим, че опасността от мигрантска вълна, подобна на тази от лятото на 2015 г., е останала назад в миналото. Последните вълнения в Либия, Судан и донякъде Алжир събудиха страховете от нови мигрантски потоци, без да сме се справили с предишните. Затова спешно се нуждаем от завършване и цялостно преформулиране на общата политика на ЕС по убежищата.

Европейският съюз не само може, но и трябва да бъде посредник за мир в Близкия изток, за да гарантира сигурността на своите граждани. Днес съдбата на региона се обсъжда в различни формати, в които големият отсъстващ сме тъкмо ние, европейците. Това трябва да се промени. Разбира се,

най-доброто решение на един проблем е предотвратяване на неговото възникване. Множеството ми обиколки в Северна Африка и в Близкия Изток през годините показват, че местните икономики имат нужда от развитие на индустрията и повече европейски инвестиции. Ще избегнем много тежки проблеми като липсата на перспектива, радикализацията и миграцията към Европа, ако хората в съседните региони имат поминък и перспектива за развитие в родните си места. Утежняващ обстоятелствата факт е, че и този мандат няма да бъдат приети промените в Дъблинския регламент.

ЕС няма международна идентичност. Външната политика на ЕС трябва да избяга от ограничения и да бъде адаптивна. Старата традиционна политика на статуквото, заседнала в XX век, няма как да носи позитиви. И сякаш службата на Федерика Могерини не може да се справи с всички тези предизвикателства. Подготвяйки се за тази конференция, прочетох и доста коментари на политически анализатори, които казват, че европейска външна политика не съществува, не е съществувала и не бива да съществува. Те смятат, че външната политика е от компетенциите на държавите-членки. Дали тази инерция трябва да бъде преодоляна, дали не е настъпил моментът дори за преосмисляне на Договора от Лисабон са част от проблематиката, която задължително трябва да бъде поставена на дневен ред.

МЕЖДУНАРОДНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ И ФОРМАТИ

Добре е да се има предвид и залязващата роля на редица международни организации като ООН, блокирането на съгласувателните и регулаторните функции, на междуправителствените форуми. Последният Давос беше конкретна илюстрация за неефективност.

Водеха се различни войни в разрез с международното право, без санкции на Съвета за сигурност, не са една и две неговите резолюции, които остават без последствия. Реформа е необходима и там.

Разрешаването на международните конфликти повече зависи от политиките на САЩ и Русия. Европа предпочете ролята на наблюдател, а не на лидер. Но именно тя трябва да се справя с последствията от кризи в различни точки на света.

РУСИЯ, САЩ, КИТАЙ

Всяка една от страните в триъгълника САЩ – Китай – Русия има в различна степен свои интереси, влияние и виждане за Близкия изток и Северна Африка, за Турция, за Западните Балкани и за ре-

публиките от бившия СССР. В същото време самата Русия е непосредствен съсед на Европейския съюз, с която трябва да дефинираме ясно своите отношения и да ги извадим от задънената улица, в която се намират те в момента.

Системното нарастване на напрежението в политическите и търговските отношения доведе света до опасно кризисно състояние. Опасенията на редица анализатори стигат дори до нова Студена война. Специален акцент тук трябва да се сложи на украинската криза, особено в светлината на току-що преминалите президентски избори и доста „спонтанните“ изявления на спечелилия претендент за бъдещето на украинско-руските отношения.

РУСИЯ

ЕС е основният за Русия търговски и инвестиционен партньор. Докато Русия за ЕС е едва четвърти по важност търговски партньор. Но Русия за ЕС е най-големият доставчик на петрол, газ, уран и въглища, които са важни за енергетиката на съюза. Развитието на „Северен поток-2“ и „Турски поток“ ще обвърже допълнително двете страни, което за някои ще има положителен ефект, а други направо го демонизират.

Разговорът за санкциите спрямо Русия е важен и икономическата сигурност на нашите граждани не позволява да свеждаме дебата до повърхностни лозунги със съмнителна цел, както, за съжаление, някои си позволяват. Налагането на санкции просто заради самите санкции ще бъде също толкова контрапродуктивно, колкото е всяко едно самоцелно действие без ясна стратегия какво следва после. Начинът, по който се препотвърждават и удължават сроковете за санкциите, без оценка, без задълбочена дискусия, ще затрудни особено много търсенето и намирането на издържани аргументи за отказ от санкции. Санкции се налагат от страна на САЩ и Канада, което усложнява още повече ситуацията, изостря отношенията между Русия и САЩ, което освен очакваните последствия създава много въпросителни около ролята на руско-китайските взаимоотношения. Това заплашва и стратегическата сигурност на ЕС в дългосрочен аспект, тъй като все по-видимо Русия се обръща към Китай и/или пък към Турция. Каквито и да са последиците от това обръщане за самите руснаци, фактът си остава факт – Европейският съюз губи партньор за упражняване на влияние във все по-сложния и динамичен азиатски континент.

Говорейки за отношенията между ЕС и Русия няма как да не споменем зоната на Черно море. България не желае Черно море да се превръща в театър на бойни действия, защото това създава непосредствена заплаха за националната ни сигурност. Ние

сме лоялен член на НАТО и на ЕС и разчитаме чрез нашето активно участие в тези две структури не просто да гарантираме своята безопасност, а и да намалим напрежението в Черноморския басейн. София винаги е избирала диалога пред оръжието като предпочитан начин за решаване на споровете и това не трябва да се променя.

България не може да си позволи да стои настрана и от една дискусия, която все по-осезаемо се качва на водещи места в дневния ред на ЕС – каква трябва да бъде европейската архитектура на отбраната, доколко тя може да бъде автономна от НАТО и как самите европейци допринасяме за тази архитектура.

САЩ

Встъпването на Доналд Тръмп в длъжност измени отношенията между Вашингтон и Брюксел. Агресивната офанзива (политическа, икономическа, търговска) на Тръмп и политиката му тип „America First“ създава несигурност и от двете страни на Атлантика.

Високата динамика на отношенията между Вашингтон и Брюксел и острият език пращат разноразлични сигнали. Трансатлантическите отношения вече не се базират на взаимния компромис и търсенето на решения, а на стремеж към протекционизъм (и от страна на Тръмп, и от страна на ЕС).

КИТАЙ

Междувременно Китай се опитва да достигне до европейските пазари и предлага изграждането на инфраструктурни проекти. Засега Европа е твърде взискателна и не отстъпва от критериите, поставени на Пекин както по отношение на търговските правила, така и за спазване на човешките права. Докога ще бъде това единство!? Ако се съди по дискусията, която се състоя през 2016 г. по отношение предоставяне на Пекин на статут на „пазарна икономика“, не можем да разчитаме напълно на единодействието на държавите-членки, защото още тогава имаше страни (например Великобритания), които се обявиха за предоставяне на този статут.

Политиката на Брюксел към Китай е заседнала някъде в XX век. Да, правят се ежегодни срещи на върха ЕС - Китай (последната такава беше на 9 април 2019 г.), регулярни срещи на ниво министри и т.н. Но това не е достатъчно, нито пък резултатно. На този фон и тромавост Китай се превърна в икономически и геополитически конкурент на ЕС.

Търговските и митнически войни не отслабват амбициите на Китай до 2025 г. да изпревари всички индустриални държави. Един от инструментите за реализиране на тази цел е глобалният проект „Нов

път на коприната“. А гледните точки за него на държавите членки са доста различни.

Какъв е отговорът? Привърженик съм на модела, заложен още преди приемането на еврото – общи финанси, но и обща икономика. Открита и основана на правила икономическа система с наистина равни условия, която да води в най-лошия случай до съгласувани политики във външно-икономическите отношения. На такава основа трябва да са всички търговски и икономически договори с Китай и САЩ.

Разговорът за Европа предстои. Приоритетите от последните години – задълбочаване на обединението в Европа и разширението, се нуждаят от ново осмисляне. Светът не е статично място, в което всичко е веднъж завинаги даденост. Затова е основателно да говорим и за проект, който се развива. Разделението днес не бива да бъде по географски признак – Северна и Южна, Източна и Западна. А как обединени в Европа успешно играем на световната сцена в защита на интереса на нас, европейците.

3

КОНФРОНТАЦИЯТА МЕЖДУ ЕС И РУСИЯ – КАКВИ СА ПЕРСПЕКТИВИТЕ?

Георги Пирински

Споделям мнението, че в основата на сегашната конфронтация между ЕС и Русия стои неразрешеното предизвикателство относно европейската сигурност. Това разбиране ясно е формулирано от Уилям Хил в изчерпателното му изследване от 2017 година по въпросите на европейската сигурност за времето след 1989 година, озаглавено „Без място за Русия“. Ето финалното му заключение:

„Парадоксът и окончателната ирония относно европейската архитектура за сигурност, изградена през последните 25 години се свежда до това, че този ред на сигурност не само не можа да предотврати избухването на война между две от най-големите европейски държави, но всъщност може да се предположи, че е допринесъл за задълбочаването и до избухването на въпросния конфликт“ (между Русия и Украйна). Това е мнение не на повърхностен наблюдател – авторът е заслужил професор по стратегия за национална сигурност към Националния военен колеж във Вашингтон и бивш висш дипломатически служител, заемал различни длъжности в Европа и в Държавния департамент, Департамента на отбраната, както и в Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа. В по-нататъшното изложение са отразени основни констатации от цитираното негово изследване.

Както изтъква Хил, както НАТО, така и ЕС от средата на 90-те години нататък възприеха политика на разширяване на географския си обхват в рамките на европейска архитектура за сигурност, изградена от взаимосвързани институции, които имплицитно и експлицитно изключват възможността за членство на Русия. След като териториалният обхват както на НАТО, така и на ЕС се разшири до степен да обхване всички европейски страни с изключение само на Русия, оставяйки я „от другата страна“, слабостите на тази политика ясно се открояха. Независимо от това колко пъти двете брукселски институции провъзгласяват приятелството си към Русия, усещането у последната си остава за изолация и липса на сигурност.

Така че днес въпросът какви са перспективите относно конфронтацията между ЕС и Русия има два

алтернативни отговора: или по-нататъшно задълбочаване на изолацията и несигурността, или обратното – разработката и осъществяването на подходи, предотвратяващи по-нататъшното влошаване на положението и постепенно преминаване към преодоляването на сегашното положение на нещата. Днес перспективите за втората алтернатива не изглеждат особено благоприятни. Само че перспективата за по-нататъшна конфронтация противоречи на дългосрочните интереси на всички европейски страни, които са в полза на трайна европейска рамка за сигурност, спомагаща за взаимноизгодни делови и всеобхватни отношения между ЕС, неговите страни-членки и Русия.

От 2000-та година насам Русия на Владимир Путин предприе няколко опита за постигане на съгласие и изграждането на по-добри и комплексни отношения с НАТО, ЕС и САЩ. Той положи извънредни усилия да окаже съдействие първо на САЩ, а след това на НАТО в борбата срещу Ал-Каида, а след това срещу талибаните в Афганистан. Руският президент изрази минимални възражения срещу второто „възвременно“ разширяване на НАТО и поддържаше сравнително конструктивен подход, що се отнася до широко военно и политическо сътрудничество в рамките на новия Съвет НАТО - Русия.

Но западната подкрепа за „цветните революции“ в Грузия, Украйна и Киргизстан и безразличието от страна на Запада относно руските възражения срещу процеса на обявяване на независимост на Косово от Сърбия навреди на отношенията на Русия със западните ѝ партньори. Войната между Русия и Грузия от 2008 година доведе до реално скъсване на тези отношения, особено със Съединените щати. Въпреки това Русия не прекъсна сътрудничеството си с НАТО по отношение на неговите военни действия в Афганистан, както и по някои възлови въпроси на неразпространението на ядрени оръжия, какъвто е случаят с иранската ядрена програма.

Независимо от това обаче, видими напрежения не закъсняха да възникнат в отношенията на Москва със САЩ, НАТО и ЕС. Западните партньори на Русия отблъснаха предложението на Дмитрий Медведев

от 2008 г. за нов всеобхватен договор за европейска архитектура за сигурност след Руско-грузинската война. Съгласието на Медведев да не се противопостави на предложената от Запада резолюция на ООН за защита на цивилното население в Либия доведе до интервенция на НАТО и до смяна на режима, предизвикали гнева на Путин. Високо заявената подкрепа от страна на Запада на антиправителствените и анти-путински демонстрации в Русия през 2011-2012 година изглежда бяха последното доказателство, убедило Путин, че САЩ, НАТО и ЕС никога няма да приемат равнопоставено партньорство и че в крайна сметка целят смяна на режима, в това число и неговото отстраняване.

От гледна точка на Запада, Русия не е просто невинна жертва на амбициите и двойственото поведение на Запада в хода на целия процес, довел до сегашната криза в отношенията между Русия и Запада. От самото начало на ерата след Студената война външната политика на Русия и политиката ѝ в областта на сигурността съдържаха съществени елементи от класическия геополитически подход към своите съседни и региони, като сфери на руско влияние.

За бъдещето на европейските политически институции и институции за сигурност реалността на една обединена Германия член на НАТО, а не просто една крупна Германия си остава от решаващо значение. На времето британските и френски лидери изразиха определени съмнения и резерви по време на процеса на обединение и бяха уговорени да не му се противопоставят или го блокират в резултат на натиска от страна на САЩ. От тогава датира уверението на държавния секретар Бейкър, че юрисдикцията на НАТО няма да се придвижи „нито на инч на изток.“ По-нататък нещата се развиха по доста различен начин.

Същевременно, паралелно протичаха дебатите в ЕС относно аспектите на външната политика и сигурността във връзка с Договора от Маастрихт и бъдещето на НАТО. Поради това е невъзможно генезисът на Общата външна политика и политиката за сигурност (ОВППС) на ЕС да бъде отделен от трансформацията на НАТО след 1989 година. И действително, през 1990 и 1991 години идеята да се трансформира Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа в пан-европейска организация за сигурност, която да замести ролята на НАТО и на Варшавския договор, получи значителна подкрепа в немалък брой европейски държави. Независимо от това, през ноември 1990 година ЕО и САЩ приеха Трансатлантическата декларация, в която САЩ отчетоха, че ЕО „развива своя идентичност по въпросите на икономиката и паричната политика, на външната политика и в сферата на сигурността.“

Текстовете от тази декларация обаче прикриваха дълбоки различия между Вашингтон и редица

европейски партньори, особено Париж, по въпросите на ролята и структурата на проектирания ЕС. През декември 1990 г. Кол и Митеран формулираха съвместно предложение, предвиждащо ЕС да включи в своя състав Западноевропейския съюз в качеството на механизъм за сигурност и отбрана на бъдещия ЕС. През февруари следващата година Вашингтон остро възрази, изрично предупреждавайки срещу създаването на отделна европейска организация за сигурност, която би се конкурирала и противопоставяла на НАТО.

Натискът от страна на САЩ, в съчетание с подкрепа от страни като Великобритания и Нидерландия, доведе до признаване от страна на европейските партньори на примата на НАТО по отношение на консултациите и координацията по всички въпроси на сигурността и отбраната. Впоследствие бяха необходими години на преговори и с французите, а по-късно и с представителите на ЕС, за да се овладее противоречието между подкрепата на САЩ за НАТО и желанието за по-цялостна и единна Европа, способна да развие собствени, отделни институции и капацитети за сигурност и отбрана.

Връщайки се към настоящето, що се отнася до европейски институции за сигурност и отбрана, от средата на 2017 година насам може да се заключи, че президентството на Тръмп представлява последният от серията разтърсващи шокове по отношение на реда в областта на сигурността след Студената война, започнали с руската намеса в Украйна и присъединяването на Крим. Самият факт на наличието на популистски президент във Вашингтон с лозунг „Америка номер едно“, който е неоизолационист и неомеркантилист си е пряко предизвикателство срещу повечето най-основни постулати и структури на европейската архитектура за сигурност след Студената война.

Онова, което изглежда ясно и несъмнено е, че победата на Тръмп през 2016 година породила реалната възможност за Европа и европейска сигурност без Съединените щати, хипотеза, която преди изборите би била отхвърлена като напълно несъстоятелна. Изборите поставиха на дневен ред такива въпроси, като дали трансатлантическата сделка и присъствието на Америка в Европа и НАТО ще продължи да съществува. За да изградят нов европейски ред за сигурност пост-Украйна, лидерите от двете страни на Атлантика ще трябва да търсят нови отговори на тези въпроси.

Така че, може би е време да си припомним книгата на канцлера Брандт от преди петдесет години, озаглавена „Една политика на мир за Европа“. В нея той заяви, че волята за мир и помирение е водещата идея и крайгълният камък на неговата външна политика. Като също ясно посочи, че всеобхватно взаимоприемливо решение е възможно само при

условие, че Западът и Изтокът постигнат общо разбиране за фундаментите на траен ред в полза на мира. За което е необходим продължителен процес на взаимни отстъпки, разбирателство и сътрудничество във всички области.

Днес ЕС и Русия са изправени пред точно това предизвикателство - да развият такъв процес, съответстващ на все по-очевидните нови геополитически реалности. Първата стъпка е възобновяването на съдържателен диалог - необходимата предпоставка, към която конференции като настоящата следва да дадат своя принос.

С такава цел си заслужава да се помисли за организирането и на по-нататъшни дискусии за възможно вза-

имодействие между ЕС и Русия по актуални проблеми на европейската сигурност, като например сигурността в Черноморския регион или дори в региона на Западните Балкани. В момента продължава да се приема за безалтернативно, че онези от държавите от тези региони, които изразяват загриженост за сигурността си, следва да търсят съответните решения и гаранции единствено чрез членство в НАТО.

В контекста на новите реалности би следвало да има място и за сериозното разглеждане и на друг подход – обсъждането на възможностите за организиране на конференции за сигурност и сътрудничество в споменатите региони с участието на ЕС и на Руската федерация. Твърде имагинерно? Може би, но само в контекста на довчерашните постулати.

4

ЕВРОПЕЙСКИЯТ СЪЮЗ – КИТАЙ: ПЪТЯТ НА ПОЯСА – ЕДНОПОСОЧНО ЛИ Е ДВИЖЕНИЕТО?

Проф. д-р Динко Динков

След края на студената война ЕС заяви амбиции да се утвърждава като един от основните фактори в новата международна система и стълб на новата европейска архитектура. Променената обстановка в света разкри възможност за Европа да потърси своя нова идентичност. Важен момент в преструктурирането на международната система е зародилото се с превръщането на Европейския съюз в оригинален, принципно непознат за историята на международните отношения субект, ново европоцентристско начало. Но въпреки заявените с Договора от Маастрихт амбиции, през второто десетилетие на XXI век Европейския съюз се изправи пред големи предизвикателства и изпадна в дълбока криза. Тя е обусловена от остри дефицити на природни и човешки ресурси и на идеи за решения на проблемите в конкретните исторически условия. Европейският съюз изгуби своята стратегическа ориентация, зададена от архитектите на Европейския съюз Франсуа Митеран и Хелмут Кол. При техните наследници европоцентристското начало беше туширано под натиска на САЩ. В условията на остри дефицити на природни ресурси и особено на енергоносители, Брюксел не намери верния път за развитие на отношенията с Русия. Да не говорим за чертаното през 90-те години на миналия век стратегическо партньорство. Не успя да разработи своя самостоятелна политика към Африка. Не намери свои реакции към агресивната търговска политика и изненадващо конструктивните и атрактивни инициативи на Китай. Няма ясно отношение към възникващата нова групировка Шанхайска организация за сътрудничество, в която вече влизат страни, чието население съставлява около 40% от това на света. Европейският съюз е изненадан и объркан от новия курс на САЩ в международните отношения. Ефектът от новия протекционизъм при президента Д. Тръмп се стоварва с особена тежест върху търговско-икономическите и политическите интереси на Европейския съюз.

Проповядваният след „Студената война“ нов ред в еднополюсен свят под американско лидерство не се състоя. Започнаха да се оформят нови центрове на сила, които оспориха тази перспектива. Сега сме свидетели на силно изразена тенденция процесите

в света и съдържанието на международните отношения да се определят от сблъсъците между суперсиите, или великите сили на нашето време - САЩ, Китай и Русия. Европейският съюз не успява да придобие характеристиките на първокласен център на сила. Неговата обща външна политика и политика на сигурност не е ефективна. През XXI век лидерите на Европейския съюз и на страните-членки приеха американската изключителност и поставиха европейските интереси в зависимост от американските стратегии и политики. Но с утвърждаването на новата стратегия „Америка преди всичко“ при управлението на президента Д. Тръмп Европа по-ясно разбира как нейните интереси в сферата на сигурността и икономиката се пренебрегват от стратегическия съюзник. Едностранното напускане от САЩ на важни международни договорености като сделката по повод на иранската ядрена програма и Договора от 1987 г. за ракетите със среден радиус на действие, нератифицирането на Парижкото споразумение за климатичните промени, новият търговски протекционизъм, който блокира Световната търговска организация като механизъм за либерализиране на международната търговия, нанасят тежки удари върху интересите на Европейския съюз. Това налага императив за преосмисляне политиката на Съюза, в това число и спрямо векторите в геополитическия триъгълник САЩ – Китай - Русия. Новото състояние на евро-атлантическите отношения разкрива възможности за по-самостоятелно калибриране на отношенията с Русия и Китай.

Сигурно не случайно, на фона на усложненията в евро-атлантическите отношения Китай предложи интегриране на Европа в инициативата „Един пояс, един път“. Проектът предвижда изграждането на мрежа от пътища, ж.п. линии, пристанища, свързващи Китай с различни точки в Азия, Европа и Африка. Той разкрива огромни възможности за развитие на търговията между десетки (над 60) държави. Много мъдро, китайското ръководство лансира инициатива, основана на обобщения за ефектите от прокарането на пътя на коприната за развитието на човешката цивилизация. Пътят на коприната е едно от най-великите начинания на евразийския материк. По него се срещат и взаим-

но откриват Римската и Китайската империи. Чрез взаимодействията по това трасе те разширяват не само географския обхват на търговията си, но откриват съществуването на други хора и цивилизация и техните постижения стават достояние на другата. Това води до ускорение на историческия процес. По пътя на коприната става първото значимо географско откритие, което променя света. Преди две хилядолетия Римската империя настъпва на Изток, Китайската – на Запад. При срещата (сигурно не безметежна) двете цивилизации откриват изгодата от (образно казано) размяната на римско злато за китайска коприна. По пътя на коприната се доставят и разменят много други стоки, но и нови знания. При взаимодействията между самобитните постижения се стига до тяхното усъвършенстване и до големи скокове в развитието на средствата за производство и като цяло на производителните сили. Взаимодействията по пътя на коприната са мощен катализатор в развитието на човечеството.

През XXI век Китай насочва вниманието към положителните ефекти от взаимното обогатяване. Сегашното китайско ръководство подложи на пресмисляне възможностите за развитие на страната на базата на постиженията през последните 30 години и нарастващото самочувствие на един от първостепенните фактори в променящата се международна система. Същевременно се обръща внимание на новите предизвикателства и изпитания. За големите цели на Китай вече не се залага само на високи темпове на икономически растеж. Забелязва се дистанциране от постулатите на Дън Сяопин за мястото на страната в света и нейната политика. Налице са опити да бъде туширана загрижеността у останалия свят от шеметния възход на страната. Китайското ръководство съумя да предложи по-атрактивен вариант на глобализация, в който всички да видят полза за себе си. Проектът „Един пояс, един път“ предлага изграждането на модерна инфраструктура с китайски инвестиции в значителна част от света. Китай е втори, след САЩ, по преки инвестиции в чужбина и по оказвана помощ на други страни, но по отношение развитие на съвременна глобална инфраструктура вече никой не може да се сравнява с него.

На пръв поглед лансираната през 2013 г. инициатива се възприема като опит за проправяне път за стоките, произвеждани във „фабриката на све-

та“ до европейския пазар. Но това е доста опростена и първосигнална интерпретация на идеята. Да, Китай търси възможности за достъп на произвежданите в огромната страна стоки до всякакви пазари, но по-задълбочено вникване в тази политика показва, че тя отговаря на по-широки интереси. Голяма част от произвеждания в Китай БВП се формира от доходите на опериращи там транснационални корпорации. Около половината от износа и от положителното търговско салдо се пада на тяхната продукция. Под прикритието на китайската търговска експанзия си проправят път супермощните транснационалните корпорации, които наред с евтината работна сила използват и мощта на китайската държава за осигуряване на пазари.

Сигурно и в Пекин, и в Брюксел, и в деловите кръгове добре разбират, че проектът „Един пояс, един път“ е осъществим ако движението на стоки е двупосочно, ако всички партньори извличат изгода. Ако дългите композиции от пълни товарни вагони, изминаващи разстоянието от Китай до Европа за цяла седмица, се връщат празни, то проектът би се обезсмислил.

Сериозен подход към възможностите за осигуряване на двупосочност на движението по пътя на коприната предполага внимателен анализ на предпоставките за икономически целесъобразен модел на отношенията между Европейския съюз и Китай. Първият въпрос, който възниква в този контекст е „Съществува ли благоприятна политическа атмосфера?“ и отговорът не е еднозначен. Долавят се различия в позиции на държави-членки, както и между институции. В навечерието на посещението на ръководителя на Китайската комунистическа партия и държавен глава на Китайската народна република Си Дзинпин в Европа през март 2019 г. в документ на Европейската комисия Китай беше наречен „икономически конкурент“ и „системен съперник, прокарващ алтернативни модели на държавно управление“. Но то не пречи, например, на Италия, Унгария, Гърция и др. да договарят мащабни сделки с Китай. Може би под натиска на сериозни икономически проблеми, пред които са изправени някои, други просто не приемат, че китайските инвестиции са заплаха за сигурността. Засега зад внушението, че развитието на отношенията с Китай крие рискове за сигурността, очевидно се крият и други съображения, свързани с икономически, технологични и други интереси.

Транспортни коридори в контекста на инициативата „Един пояс, един път“

Беше отправен призив за „обединен фронт срещу глобалните аспирации на Пекин“. Става ясно, че Европейската комисия следва стратегията на САЩ Китай да бъде удържан, озаптяван в усилията му да се утвърждава като първостепенен глобален фактор. Струва ми се, че тази стратегия е нерелевантна на реалностите и тенденциите в световното развитие и няма шансове за успех. Същевременно много страни-членки на Съюза демонстрират интерес и желание за установяване на по-активни отношения с Китай. Проява на това беше съдържаната отзивчивост на страни от Централна и Източна Европа на инициативата „16+1“ от 2012 г. Тя се утвърждава като удачна платформа за сътрудничество в двупосочни измерения. Инвестиционните и търговски отношения между Китай и страните от Централна и Източна Европа очертават тенденция към нарастване. През последните шест години, по информация на извънредния и пълномощен посланик на Китайската народна република в България, износът от Китай за тези страни е нараснал с 16%, а износът от тях към Китай е нараснал с 24%. Вече има завършени и се осъществяват много проекти в рамките на инициативата в областта на инфраструктурата, селското стопанство, енергетиката, туризма. Броят на туристите в двете посоки е достигнал един милион души. Към днешна дата Гърция, Унгария, Полша, Чешката република, България, Словакия, Словения и Хърватия имат подписани споразумения в контекста на инициативата „Един пояс, един път“ и нейната конкретизация „16+1“. В тези договорености Китай прие да са съобразени с действащите в Европейския съюз правила. В България се изгражда първата демонстрационна зона за сътрудничество в селското стопанство между страните от Централна и Източна Европа и Китай. Нараства търсенето на български мед и продукти от розово масло в азиатската страна. Китай предлага и други европейски страни и международни организации (включително и финансови) да се присъединят в ролята на трети страни към тази платформа. В Академичната мрежа на „16+1“ си партнират над 100 научни организации. В тази международна партньорска мрежа за изследвания се осъществява сътрудничество в различни научни области. Тя разкрива възможности за съвместно инициране на изследователски проекти и организиране на конференции, както и публикуване на резултатите.

Развитието на сътрудничеството води до постепенно синхронизиране на правилата на взаимодействие и създава предпоставки за неговото задълбочаване. Но все пак, преките китайските инвестиции в страните от Централна и Източна Европа остават много по-ниски в сравнение с тези в Западна Европа. Една от причините е свързана с опитите от институциите на Европейския съюз и някои от големите страни да внушават необходимост от съдържана отзивчивост на въвличените в „16+1“ страни-членки. Някои се оплакват от неравноправно третиране в контекста на отношенията Европейски съюз – Китай. Като те не търсят обяс-

нения защо някои поддържат активни връзки с Китай, така и те да не се месят.

Към края на 2017 г. китайските инвестиции в Европа достигнаха 33,7 милиарда щ. долара. В пет страни-членки на ЕС са едни от най-големите китайски инвестиции. От друга страна, Китай не осигурява реципрочни условия за европейски инвестиции. Фирми от Европейския съюз могат да инвестират само в определени сектори на китайската икономика и обикновено те са заставяни да споделят интелектуална собственост.

В края на 2018 г. Европейският съюз създаде свой механизъм за контрол върху чуждите инвестиции, фокусиран основно върху китайските, за недопускане на трансфер на критични или чувствителни технологии, с възможна връзка с въпросите на сигурността.

В отношенията между Европейския съюз и Китай съществува недоверие, загриженост и подозрения. Но някои, преди всичко икономически императиви, стимулират пробиви и преодоляване на проявяваната преди всичко европейска съдържаност. Наблюдава се тенденция на забавяне на икономическия растеж и в Китай и в Европа. През 2018 г. растежът на китайската икономика падна до 6,6 %. Това е най-ниският темп на растеж от 1991 г. Китайското ръководство търси своеобразно решение на проблемите, свързани със забавянето на растежа. На преден план се проявява стимулирането на вътрешното потребление. Наложил се Международният валутен фонд да коригира прогнозите за 2019 г. и в двата случая. Специфични проблеми, пред които са изправени някои страни-членки на Европейския съюз ги принуждават да търсят решения в договорености за инвестиции и търговия с Китай. По време на споменатото посещение на китайския президент през март 2019 година в Европа между Италия и Китай бяха подписани договорености за сътрудничество в области като инфраструктурата, банковото дело, енергетиката и даже спорта, възлизащи на впечатляващата сума от 2,5 милиарда евро. Италианският министър-председател Джузепе Конте пое ангажимент да участва през май 2019 г. във втората среща на високо равнище в Пекин в рамките на инициативата „Един пояс, един път“. Участието на Германия, Франция, Италия и даже на Обединеното кралство в Азиатската банка за инфраструктурни инвестиции също показва европейски интерес към китайските инициативи, което също е залог за двупосочно движение по този стратегически път.

Особено стои въпросът за конкурентоспособността в отношенията между Европейския съюз и Китай. При принципните различия на икономическите модели и при нарастващата мощ на китайските компании в Европа се наблюдава загриженост за конкурентоспособността на европейските компании, което води до предложения за радикални промени в политиката за защита на конкуренцията на единния пазар на ЕС.

Предприемат се стъпки за ограничаване сливанията между европейски и китайски фирми, почти невъзможно е поглъщането на европейски фирми от китайски. По този повод изниква концептуален въпрос. След като сме приели, че конкуренцията е двигател на икономическото развитие, издържано ли е да се следва политика на предпазване на европейските фирми от конкуренция? Германия и Франция се обединиха в отстояването на идеята за укрепване на европейските фирми и създаването на „европейски шампиони“, които да имат шанс за успешна конкуренция с китайските. Засега Европейската комисия отхвърля тази идея, но какво би било възможно общо за Европейския съюз решение? Очевидна е потребността не от ограничаване на конкуренцията, а от адекватна на реалностите обща икономическа политика, която да елиминира недъзите във функционирането на единния вътрешен пазар. Европейският съюз се нуждае от нова индустриална и технологична политика. Както каза неотдавна новата лидерка на Християндемократичния съюз в Германия Ангелет Крамп-Каренбауер „Европа трябва да се адаптира, за да оцелее“. Нужно е сериозно осмисляне на предизвикателствата, а не импулсивни реакции.

Технологичното взаимодействие между Европейския съюз и Китай очевидно е двупосочно, но вече Съюзът е нетен вносител на китайски технологии. Този аспект на отношенията Европейски съюз - Китай е пряко свързан с ключовия въпрос за производителността на труда. И Европейският съюз, и Китай имат проблеми. Китай е световен лидер по регистрирани патенти и защитени докторски дисертации, но там са малко създадените принципно нови продукти, които да се конкурират с японски, корейски и американски. Китайската икономика произвежда всякакви потребителски стоки – от дрехи до електроника, но в нея не се появяват принципно нови отрасли, което е превърнало британската икономика във водеща през XIX век и САЩ в суперсила на XX век. За да произвеждат богатата номенклатура стоки, по оценка в доклад на Световната банка, китайските фирми са платили само през 2016 г. 24 милиарда щ. долара за лицензии на чуждестранни компании, а постъпленията от такива възлизат само на 1,2 милиарда щ. долара. Ниският дял на собствени оригинални продукти е един недостатък в утвърждаването на Китай като суперсила, но това разкрива възможности за Европейския съюз.

В момента впечатлява овладяването на позиции в Европа от китайската компания Хуауей. Нейните технологии и особено G5 са атрактивни за европейските потребители. Въпреки настоятелните предупреждения от САЩ за рисковете, които носи използването на тези технологии, те доказват свои предимства пред американските. Най-атрактивното при тях е, че не са снабдени с инструменти за заобикаляне на защитните системи, т.е. за шпионаж. По този въпрос европейските страни са разделени. Обединеното кралство заяви, че няма да се противопоставя на използването на китайската технология G5, но в Полша беше арестуван

изпълнителният директор на тамошното подразделение на Хуауей. Европа се нуждае от мобилизиране и ефективно използване на своя интелектуален и технологичен капацитет за успешно конкуриране с Китай в тези области. Особено важно поле за конкуренция се очертава работата в областта на изкуствения интелект и бързото претворяване на резултатите. Между САЩ и Китай очевидно се води битка кой пръв ще създаде свръх мощен компютър, вероятно на основата на квантовата теория. Който изпревари ще получи стратегически предимства преди всичко в овладяването на космическото пространство. А който владее космоса, ще има надмощие на земята. Европа не може да си позволи да изостава в това направление. Тя е заинтересована от сътрудничество както със САЩ, така и с Китай. Ако се изолира поради предубеждения, тя ще изгуби шансовете да бъде един от най-важните фактори в новия свят. В интерес на Европейския съюз е да стимулира свои граждани и фирми да участват в китайски проекти в тези стратегически направления. Ще предложа пример, свързан с България. Нашата страна се слави с това, че бащата на компютъра е с български корени, че има постижения в областта на електрониката, че разполага с високо подготвени специалисти в тази област. При позоваването от китайска страна на специални моменти от историята на двустранните отношения като добра база за сътрудничество, защо да не се осигури подкрепа от Европейския съюз и от българската държава за стимулиране на млади български специалисти да работят за изпълнение на китайски проекти.

Тясно място по пътя на взаимодействието между Европейския съюз и Китай е слабо развитата инфраструктура в Югоизточна Европа. В интерес и на двете страни е привличането на инвестиции за подобряване връзките на този важен и за Европа, и за Азия, и за Африка кръстопът. Още през 90-те години на миналия век Китай прояви интерес към български черноморски пристанища, към железопътната инфраструктура. Но съдържаността и предубеденото отношение към „комунистически Китай“ на българските правителства пренасочиха този интерес към осигуряване на подстъпи към европейския пазар към други, не толкова рационални решения.

Шансовете за България да се възползва от възможностите за конкурентоспособно сътрудничество между Европейския съюз и Китай зависят от разработването на състоятелна обща политика на Съюза. Затова българската държава и бизнесът трябва да работят активно както в междуправителствения механизъм, така и в европейските институции.

При цялата сложност на процесите в съвременния свят Европейският съюз има известни предимства. На базата на историческия опит Европа трябва да се опита да задава стандартите и правилата на взаимодействията в информационно-технологичната ера. Така може да се осигури и желаната двупосочност на движението по трасето на пътя на коприната.

5

ОТНОШЕНИЯТА ЕС – САЩ: КОЛКО ДЪЛБОК Е АТЛАНТИКЪТ?

Д-р Любомир Кючуков

„ЕС е враг на САЩ“, твитна американският президент Тръмп преди година след срещата си с президента на Русия Владимир Путин. Едва ли може да има по-сериозна илюстрация за съвсем доскоро немислимото – степента на раздалечаване на САЩ и ЕС един от друг.

Противно на стереотипното и до голяма степен инерционно отношение към международните процеси, наследено от периода на Студената война, днес основното геополитическо противостояние не се свежда единствено до конфронтацията между САЩ, НАТО и ЕС с Русия. Наблюдава се своеобразно „разчленяване“ на това противостояние в няколко пласта: докато противопоставянето с Русия е доминиращо в световен план в сферата на сигурността, то в икономическите отношения водещо е противоборството САЩ – Китай, а в политически план основната международна динамика е по-скоро вътре в широкия Запад, в евроатлантическото пространство, между САЩ и ЕС. Ако обърнем поглед назад, към диалектиката на Хегел, то би могло да се констатира, че при конфронтацията с Русия се наблюдават количествени натрупвания: ескалация от лошо към по-лошо, докато в отношенията ЕС – САЩ промените са качествени: към разделяне и дистанциране.

АБЕРАЦИЯ ИЛИ ОБЕКТИВНА ЗАКОНОМЕРНОСТ

Ключовият въпрос в тази връзка е: аберация или закономерност са тези процеси? С други думи: обективно генерирано или резултат от субективни решения е раздалечаването на САЩ от Европа, т.е. дали сегашният американски президент Тръмп е първопричината, или процесите са по-дълбоки и неговата политика е по-скоро тяхно отражение? Има достатъчно основания да се твърди, че сегашното развитие на отношенията Европа – САЩ е по-скоро закономерност, резултат от тенденциите в световен мащаб, които се развиват на национално равнище в САЩ в условията на силно катализиращия ефект на политиката на сегашната американска администрация. Иначе казано, процесите

са обективни и изборът на Тръмп е следствие от тях, а не причина. Това обяснява и едно друго, не по-маловажно обстоятелство: двигателят, проактивната страна при тези процеси са САЩ, докато Европа е по-скоро в реактивна ситуация – поне на първоначалния етап на разчупване на статуквото. Същевременно би следвало да се очаква, че веднъж еманципира се от опеката и зависимостта от САЩ преди всичко в сферата на сигурността (ако и когато това се случи), Европа все пак ще успее достатъчно ясно да формулира свои собствени геополитически интереси и амбиции.

Обективният характер на процесите предопределя и обстоятелството, че те са еднотипни и от двете страни на Атлантика. Разликата е в тяхното проявление: в САЩ те са много по-откровено формулирани и изведени в ранг на държавна политика. Тези процеси произтичат на първо място от глобализацията, която сама по себе си е обективна и обусловена от икономическото развитие и технологичния прогрес на света и революцията в информацията и комуникацията, правещи тесни рамките на националната държава и прехвърлящи на по-високо, глобално равнище икономическите, политически и социални процеси, затворени досега на национално ниво, очертавайки същевременно нови противоречия. Съгласно формулировката на Кисинджър, „икономическата система стана глобална, а политическата структура на света остава основана на националната държава“, което очертава важно несъответствие между естествения процес на глобализацията и проблемите в нейното управление. Появиха се големи нерегулирани пространства (и интернет пространството, прехвърлящо във виртуалната плоскост огромни сфери от човешката активност при отсъствие на ясни правила на играта, е само най-видимото сред тях).

ТРИТЕ ОБЩЕСТВЕНИ ДЕФИЦИТА: НА СИГУРНОСТ, НА СПРАВЕДЛИВОСТ, НА ДОВЕРИЕ

Проекциите на тези процеси рефлексират във формирането на три големи обществени дефицита:

на сигурност, на справедливост и на доверие. Глобализацията доведе до разпукване на защитния щит на националната държава, извади гражданите от привичния уют на гарантираната сигурност. Като чувството за загубената сигурност на практика покрива широк спектър от сфери: персонална и обществена, професионална и социална, включително и като усещане за липса на перспектива и отдалечаване на решаването на проблемите отвъд техния житейския хоризонт. Бежанската криза и мигрантската вълна концентрираха в себе си възприятието за уязвимост от външното, непознатото, различното. Естествена реакция на тези процеси на обществено равнище бе стремежът загубената сигурност да се търси на по-ниско, под-държавно равнище – на общността на етнос, религия, идеи. Това отвори дълбоки разделителни линии в обществата – преди всичко в Европа, но и в САЩ. На ниво държава реакцията бе към затваряне, към самоизолиране, към стремеж да се отграничим от проблемите, оставяйки ги отвъд периметъра на политическата отговорност на управляващите – чрез изграждането на виртуални, а и физически стени. Което е по-скоро израз на своеобразен щраусов синдром и естествено не води до решаване на причините за проблемите. Тази политика доминира преди всичко подхода сегашната американска администрация, но намира привърженици и в Европа, особено в източната част на континента. Като резултат се наблюдава сериозен политически откат, имащ за резултат разцвет на популизма и национализма. И докато в Европа тази тенденция има континентални проекции, то в САЩ нейното отражение е на едно ниво по-високо – глобалното.

Глобализацията оголи едно от основните противоречия на съвременния свят – неравенството. До неотдавна завоалирано в рамките на утвърдените социални баланси в Европа, днес то разгръща пълния си дестабилизиращ ефект – националните баланси, осигурявали доскоро държавна стабилност и битово спокойствие, потънаха в морето на световните дисбаланси. Социалните неравенства днес вече не са национални, а глобални. Което логично води до движението на милионни човешки маси към развития свят в търсене на работа, прехрана, сигурност. Не случайно президентът Обама изведе неравенството като приоритет за втория си мандат, а МВФ бие тревога в докладите си. В рамките на Европа този процес намира отражение както вътре в отделните държави, така и между тях, което освен всичко друго води до социална дестабилизация на средната класа, а оттам – и до разклащане стабилността на обществата и държавите. Особено чувствителни към дефицита на справедливост са европейските общества, но този проблем не подминава и САЩ – достатъчно е да се спомене „явлението Бърни Сандърс“ и широката подкрепа, особено сред по-младото поколение, което неговите социални послания получиха. За редица страни, преди

всичко в Източна Европа, дефицитът на справедливост има и още едно измерение – проблемите с корупцията, организираната престъпност, функционирането на съдебната система и утвърждаването на върховенството на закона – за всички, включително и политическите елити.

Последствия от тези процеси са задълбочаването на кризата в два ключови елемента на демократичната политическа система – на представителството и на доверието. Най-видимото свидетелство за това е процесът на откъсване на управлявани от управляващи, на елитите от гражданите, на традиционното партийно представителство (т.нар. мейнстрийм партии) от проблемите на населението. Което от своя страна преформатира политическото пространство: размиват се границите между традиционните партии по оста ляво-дясно и те вече не се разглеждат като носители на алтернативи за решаване на проблемите, а като част от статуквото и дори причина за тяхното задълбочаване. До голяма степен днес те противостоят не само и не толкова една на друга, а са принудени често съвместно да се борят срещу новите политически формации и течения от двете екстрими – което прави още по-трудно различими нюансите в техните политически послания. Вследствие на това се наблюдава нарастващо недоверие към институциите и постепенно обръщане на обществата в посока силни, често силови, политически личности. Тук изборът на Тръмп постави САЩ начело на популистките тенденции в западния свят, но в Европа тези процеси също намират широко приложение, като следва да се отбележи, че докато при Тръмп можем да говорим за своеобразен „чист популизъм“, то в редица европейски страни популизмът се трансформира в крайно дясна идеологическа платформа.

Всичко това дава достатъчно основания да се твърди, че са налице характеристиките на една системна криза, произтичаща от невъзможността да се даде адекватен отговор на предизвикателствата, поставени от процесите на глобализация.

ПОЛИЦЕНТРИЧНИЯТ СВЯТ – ЩЕ ОСТАНЕ ЛИ „ЗАПАДНИЯТ ПОЛЮС“ ОБЩ, ЕВРО-АТЛАНТИЧЕСКИ?

Глобализацията даде силен тласък на бърз процес на преконфигуриране на света – и по отношение на центровете на влияние, и като силови линии на съприкосновение на интереси и конфронтация. Изчезването на биполярното противостояние породило илюзията (продължила по-малко от две десетилетия и довела до Ирак, Афганистан, Либия), че бъдещото на света лежи в развитието на един моноцентричен модел, че той ще се подрежда и менажира от един център, по единни, „западни“ правила. Което се подразбираше даже не просто като лидерство, а

като монопол – военен, политически, икономически, правов, финансов, информационен, дори културен. И най-вече морален и ценностен. С НАТО не просто като колективна система за сигурност, а като воден от САЩ „световен полицаи“ – по думите на бившия генерален секретар на Алианса Расмусен. Процесите на глобализация обаче бързо надскочиха подобни очаквания. Светът се оказа много по-сложен и движението към полицентричност се оформи като доминиращо в съвременното развитие.

Структурирането на полицентричен свят постави остро въпроса за менажирането на многополярността. Сами по себе си процесите на формиране на многополюсен свят се явиха пряко отрицание на идеологемата за американско лидерство. Китай застига САЩ икономически, Русия активно се профилира като геополитическа анти-западна бариера, нараства влиянието на редица регионални сили (например Турция, Иран, Саудитска Арабия, Израел в Близкия Изток), чиято активност ги превръща и в глобални фактори. Същевременно американската военна намеса донесе повече хаос, нестабилност и отрицание отколкото демокрация, благоденствие и одобрение по света – като американският интервенционизъм постепенно започва да създава дискомфорт сред европейските съюзници.

Многополюсността обективно има поне две последиствия, свързани с ролята на западния свят и по-специално САЩ и ЕС в международните процеси: първо, размиване на ролята на хегемон за САЩ; второ, необходимостта от еманципиране и пресмисляне на мястото на ЕС в полицентричния свят – вече като самостоятелен фактор. Дебатът за бъдещата американска роля в света тече отдавна в самите САЩ и Обама бе първият американски президент, който се опита да се обърне с лице към предизвикателствата на глобалния свят, включително да подаде сигнали, че американското лидерство не е вечна категория.

През тази призма от основно значение за стабилността в света ще бъде начинът, по който Съединените щати ще менажират трансформацията си от световен лидер в може би най-влиятелния, но не единствен глобален субект. САЩ и занапред (и вероятно задълго) ще бъдат водещ (но не единствен) международен играч в сферата на икономиката, политиката, сигурността, технологиите, а в някои области – може би не и пръв (предвижданията са, че Китай ще изпревари икономически САЩ в рамките на следващите двадесет години). Независимо, че редица известни американски „диклайнисти“, аргументиращи обективността на процеса на постепенно намаляване на ролята на САЩ в света, отдавна предупреждават за това, процесът очевидно няма да бъде нито прост, нито кратък, защото ще бъде съпроводен с отдаване на влияние и загуба на политически ресурс.

В геополитически план преходът към многополярен свят изправи Европа пред един достатъчно сложен проблем: как да заеме „мястото на глобален играч в един все по-взаимосвързан, все по-съпернически и все по-сложен свят“ (по определението на Могерини) без да накърни партньорството си със САЩ. Иначе казано: как ЕС да бъде едновременно и самостоятелен фактор, и част от общото евро-атлантическо пространство. Към момента, особено в сферата на политиката за сигурност, се създава впечатлението, че Европа, по силата и на своята самоидентификация като мека сила, в редица случаи играе по-скоро ролята на амортизатор, на омекотител на американската политика, отколкото на самостоятелен играч или влиятелен коригиращ фактор в световните процеси. Като междувременно се появиха и нови вътрешни разделения в Европа през призмата на геополитическата ориентация – не случайно „нова Европа“ е значително по-проамериканска, а за много от държавите – и по-антируска, отколкото Западна. Политиката на Тръмп обаче (включително и в рамките на НАТО) може да даде този тласък, който да доведе до повече европейска самостоятелност в международните отношения и политиката за сигурност.

САМОИЗОЛИРАТ ЛИ СЕ САЩ ОТ СВЕТА?

Във своите практически действия в областта на външната политика през последните две години се наблюдава все по-видима тенденция към самоизолация на САЩ от света. Като подходът им към международните отношения еволюира от договаряне, респективно съгласуване на съвместни решения на проблемите, към едностранно налагане на американските интереси. Като това се отнася в пълна сила и спрямо партньорите в Европа.

САЩ прегръщат все по-протекционистки политики (впрочем, тук има пълна последователност в действията на Тръмп – девизът „Америка на първо място“ се оказва не просто предизборно послание, а идеологически фундамент на управлението) в сферата на икономиката и търговията, като на преден план излиза противоборството с Китай за световно лидерство. Характерна тук е една достатъчно очевидна инверсия, която е логично следствие от смяната на оптиката: САЩ издигат бариери, докато Китай, като най-динамична, респективно най-експанзионистична икономика днес е начело на борбата за либерализация на световната търговия.

Като важен елемент на новите външнополитически подходи на САЩ се очертава очевидно съзнателно детерминираният отход от мултилатерализма в международните отношения. Като САЩ достатъчно целенасочено избягват не само ангажирането с нови многостранни договорености, но и последователно се оттеглят от вече съществуващи такива. Това е в диаметрална противоположност

със стремежа и подходите на ЕС, който както по силата на самата си същност на общност на национални държави, така и с оглед профила си на мека сила в световната политика, предпочита да залага на диалога и взаимните договорености. Впрочем, стремежът на САЩ да решават всички спорни въпроси на двустранна основа си има своя желязна логика – това е полето, където те имат безспорно предимство, разполагайки с необходимите икономически, политически и военни ресурси, спрямо всяка една и която и да е друга държава. Американската администрация разполага и използва широк, при това изцяло едностранен инструментариум за провеждането на такава политика: мита, санкции, политически натиск в икономиката, като приоритетните области са енергетика, нови технологии, оръжеен експорт. И докато в борбата за икономическо надмощие с Китай приоритет се отдава на повишаването на митата и други чисто икономически мерки и ограничения, то към страните с по-скромни ресурси често на преден план излизат санкциите и политическият натиск. При това тази политика се провежда на практика по всички азимут и европейските партньори на САЩ също не са застраховани срещу нея. Интерес през тази призма представлява обстоятелството, че спрямо Европа се използва цялото ветрило от инструменти: от заплахата за повишаване митата за някои водещи европейски експортни пера в търговията със САЩ, през налагането на санкции (тук най-сериозно напрежение създават санкциите срещу европейски фирми, търгуващи с Иран), до открит политически натиск (срещу реализацията на съвместни енергийни проекти с руско участие в Европа или срещу използването на руска военна техника, респективно закупуването на американска такава в сферата на отбраната). Показателен за променения климат в икономическите и търговските отношения между САЩ и ЕС е и фактът, че според Евростат преките чуждестранни инвестиции от САЩ в ЕС в рамките на една година са намалели с 274 млрд. евро, а в обратна посока – с 67 млрд. евро.

Подходите и действията на новата американска администрация към международната политика имат своето много сериозно отражение върху света. Те генерират дълбоки качествени промени, ерозират следвоенната система на международните отношения и на нейната институционална и правна рамка. Не случайно генералният секретар на ООН Гутереш с тревога констатира настъпването на „хаос в международните отношения“, а немският канцлер Меркел обяви края на следвоенния международен ред. В институционален план това е свързано с напускането от страна на САЩ на Парижкото споразумение за климата и на Съвета по правата на човека на ООН, отказът от участие и от признаване на юрисдикцията на Международния наказателен съд, неприсъединяването към Мигрантския пакт на ООН и т.н. В правен аспект сериозни възражения (практи-

чески единодушни и от страна на ЕС) предизвикаха такива американски инициативи като признаване на Йерусалим за столица на Израел, признаването на окупираните сирийски Голански възвишения за част от територията на Израел (което освен всичко друго сериозно подкопа европейската аргументация за непризнаване на референдума в Крим и присъединяването на полуострова към Русия) и най-вече напускането на ядреното споразумение с Иран. Всички тези действия и на първо място Иранското споразумение създадоха една твърде непривична международна конфигурация, подреждайки редом един до друг и като опоненти на САЩ Китай, Русия, ЕС, а по някои въпроси – и Турция, Иран и др. Парадоксалното е, че макар и конюнктурно, подобно съвпадение на позициите е генерирано от САЩ и изолира САЩ. Нещо повече, появили се пукнатини и в ценностния фундамент на отношенията САЩ – ЕС. Американската реакция на убийството на саудитския журналист Хашоги, отказът то да се осъди и да се наложат санкции на Саудитска Арабия, аргументиран със сериозните американски стратегически, военни и бизнес интереси в тази страна, на практика извади ценностите като фактор и аргумент в международната политика, превръщайки ги в стока със своя цена – в конкретния случай 110 млрд. долара, колкото е първоначалната сума по огромната оръжейна сделка между двете страни.

Отношенията САЩ – ЕС имат и една много съществена компонента на двустранно междудържавно равнище. Става дума за немско-американските връзки. Именно по тази линия като че ли най-силно се чувства напрежението и раздалечаването и това неминуемо рефлектира и в по-широкия контекст на евро-атлантическото сътрудничество. Разширяването на ЕС, освен всичко друго, преформулира и вътрешното съотношение на силите в Европа. Логично новите пазари и икономическата либерализация дадоха предимство на големите икономически субекти. В политически план те изведоха рязко напред Германия – както заради нейния икономически потенциал, така и поради редица исторически и политически наславания и фактори по отношение на Източна Европа. Тази роля на Германия логично поставя страната на водещо място сред обектите на въздействие на променената визия на САЩ за евро-атлантическите отношения.

В САЩ доста ревниво се отнасят към всеки намек за подобряване на отношенията на Германия с Русия и упражняват силен политически натиск срещу подобни стъпки – на първо място срещу реализацията на проекта „Северен поток – 2“. Американските санкции срещу европейски фирми (само по себе си немислимо до преди няколко години) принудиха Германия, заедно с Франция и други страни, да се опитат да създадат защитен щит за своите фирми, създавайки международен клирингов механизъм за разплащане. Заплахата за налагане на високи

мита за немските автомобили под предлога „заплаха за националната сигурност на САЩ“ предизвиква не само бурна обществена реакция в Германия, но и доведе до остро осъждане на правителствено ниво. Всичко това принуди Ангела Меркел безпрецедентно да постави САЩ редом с Русия и Китай като сили, целящи дестабилизацията на Европейския съюз.

ОТНОШЕНИЯТА ЗАНАПРЕД – ЗАЕДНО ИЛИ ПООТДЕЛНО?

Основните предизвикателства тук са пред ЕС. В максимално опростен вид те се свеждат до това как взаимното дистанциране да не прерасне в противопоставяне и как постепенното еманципиране да не накърни дълбоките връзки и сътрудничество, градени в продължение на десетилетия. С други думи – как евентуално да се преформулира евро-атлантическата връзка без тя да загуби жизнено важни и за двете страни елементи. В сферата на сигурността отговорът на този въпрос постепенно започва да придобива по-конкретни контури в подхода, който може да бъде формулиран като „заедно, но и паралелно“. Евентуалното напускане на ЕС от страна на Обединеното кралство, както и конструирането на европейска система за сигурност, се очертават като ключови фактори в това направление. В сферата на бизнеса и търговията има основания да се очаква, че в рамките на релацията „партньори, но и конкуренти“, конкурентният елемент ще засилва своята тежест (особено ако продължи налагането или дори просто заплахата за нови американски мита и санкции срещу европейски фирми). След провала на Трансатлантическото споразумение за търговия и инвестиции предстои тепърва евентуалните нови търговски преговори да формират и новата договорена правна рамка за търговия между двете страни на Атлантика.

Рамката на бъдещите отношения САЩ – ЕС очевидно ще бъде резултат от вече текущия процес на

преосмисляне на евроатлантическата връзка. Като преди всичко Европа ще се стреми този процес да не предизвика сериозни трусове и да не премине в публична конфронтация. И не по-маловажно – той да не предизвика вътрешни разделителни линии в самия ЕС, произтичащи както от кризисните явления в рамките на самия Съюз, така и от гаранцията за своята сигурност срещу Русия, които редица източноевропейски страни търсят във Вашингтон, а не толкова в Брюксел. Ако през тази призма се разгледат позициите на България, то може да се констатира, че през последните две години страната не е сред източноевропейските ястреби по отношение на Русия, като тя винаги се придържа към европейски консенсус (въпреки, че не задължително участва активно в неговото формулиране), но пък за сметка на това тя е една винаги съгласна страна по отношение на САЩ.

Големият въпрос днес е: възстановими ли са и до каква степен отношенията САЩ - ЕС в периода пост-Тръмп – независимо дали това означава един или два президентски мандата. Във всеки случай политиката на сегашната американска администрация тласна Европа към осмисляне и преформулиране на бъдещата ѝ роля като независим глобален играч (като „кооперативна суперсила“ според формулировката на Федерика Могерини, т.е. като фактор за сътрудничество, в противовес на американския конфронтационен подход). Сериозен опит в тази посока бе приемането на Глобалната стратегия на ЕС от 2016 г. – която обаче бе доста бързо подмината от последвалата международна динамика в частта си за трансатлантическите отношения.

Към днешна дата от европейска гледна точка възможната (и неизречена) формула за бъдещите трансатлантически отношения може би би звучала по следния начин: не срещу САЩ, но не задължително и във всичко със САЩ, а по-скоро като паралелно, често координирано, но самостоятелно участие в световните политически процеси.

6

РУСКО-КИТАЙСКИТЕ ОТНОШЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВИТЕ ЗА ЕВРОПА

Валентин Радомирски

Промените в световния ред не предвещават нищо добро за ЕС ако той срочно не намери свои собствени отговори за бъдещата си геополитическа роля. Това се вижда от вече започналите сблъсъци в областта на търговията и технологиите. Въпреки това ЕС все още обръща внимание преди всичко на своите вътрешни проблеми, включително Брекзит. Брюксел обаче не може само да игнорира настоящите международни процеси, тъй като ще бъде една от първите жертви, ако сегашните противоречия между Китайската народна република и САЩ се превърнат в пълномащабен търговски конфликт. Ако това се случи, КНР и Съединените щати ще изискват от ЕС да се определи към едната или към другата страна. ЕС не би желал да прави този избор, защото Китай и Съединените щати са основните пазари за европейския износ. Освен това ЕС рискува да се натъкне на ответни мерки от КНР ако реши, например, да блокира достъпа до своите пазари за технологичния гигант Хуауей.

ЕС трябва да разработи собствена стратегическа визия. Нейна цел следва да бъде разширяване на геополитическото му влияние за да продължи търговията със САЩ и Китай при определени условия.

Глобалният геополитически баланс се променя бързо и ЕС трябва да се адаптира към променящите се условия. Вместо да бъдат напълно потопени в своите вътрешни проблеми, европейските лидери трябва да разработят ясна стратегия за действие. И тук възниква въпросът дали Европа може да се възползва или трябва да се плаши от по-дълбоко развитие на отношенията си с Русия и Китай. На сегашния етап в западните средства за масова информация се пропагандира „опасното за Европа сближение между Китай и Русия“. Дали това е така и каква е перспективата за развитие на евро-векторите към руско-китайската страна от геополитическия триъгълник е целта на това мое изказване. Надявам се изложението ми да ни насочи и към някои отговори на двата последни въпроса от програмата на конференцията: „Може ли ЕС да намери баланса между взаимноизгодното партньорство с Китай и опасенията от неговата икономическа експанзия?“ и „До къде може да се нагнетява

напрежението в отношенията с Русия и има ли то алтернатива?“ Нека още в началото да подчертая, че това не е защото Китай е лош, а Русия добра, или обратното, а защото всичко това е естествения ход на историята, произтичащ от обикновените закони на икономиката. Тук всеки играе за себе си и поради това не е необходимо да се питат каквито и да било политически илюзии.

Настоящите руско-китайски отношения, не от пръв, а от втори поглед, се развиват по странен сценарий.

Първо. Изглежда, че и в двете страни се утвърждава разбирането, че имат общ, силен, агресивен и вече открито недобросъвестен враг, но въпреки това те все още не сключват военен съюз между себе си. В същото време се разширява програмата на съвместните военни учения, чийто мащаб предизвиква нервни тикове у сегашния световен хегемон.

Второ. Москва и Пекин очевидно имат нужда един от друг като търговски партньори, но в същото време взаимните инвестиции се разширяват с по лъжичка на час. Натрупаните преки чуждестранни инвестиции в Русия до юли 2018 г. достигат 526,1 млрд. долара, сред които делът на Китай е едва 0,6%. Подобен е американския дял на инвестициите в Русия, на които се падат скромните 0.52% от общия инвестиционен оборот.

И това е на фона, на който официален Пекин говори за отношения на стратегическо партньорство с Москва, но в изостанали страни от Африка инвестира много повече. Въпреки че те няма да го прикрият с ядрен чадър в случай на война. Тогава какво е причината за „неправилното приятелство“ между Китай и Русия?

Китай не е изключение и за него също важи правилото на Хенри Палмерстън: „няма вечни съюзници и постоянни врагове; само интересите са вечни и постоянни“. Навсякъде и постоянно Пекин преследва преди всичко собствените си интереси. Но Русия и Америка правят точно същото. Нещо повече. Докато беше държавен секретар, Хенри Кисинджър формулира принципа, който запазва валидността си и до

днес: „В триъгълника Москва - Пекин - Вашингтон, в най-изгодна позиция е върхът, чиито отношения с другите два върха са по-добри от тези между тях.“

Водени от него, през 70-те години на миналия век САЩ успяха да предложат на китайския управляващ елит оферта, която не можеше да бъде отказана.

Ако една страна не разполага с необходимите ресурси вътре, тя е принудена да ги търси отвън. В противен случай, един ден външната заплаха ще повтори „опиумните войни“.

През 1978 г. Пекин видя откриващите се пред него възможности. Или по-точно, Вашингтон успя да му ги представи красиво. По това време размерът на китайския БВП се равняваше на една четиридесета от американския, което позволи на САЩ да пуснат добре обоснован „японски сценарий“.

Съветникът по националната сигурност на президента на САЩ Збигнев Бжежински, който водеше преговорите, предложи на тогавашния китайски лидер Дън Сяопин проста и разбираема сделка: Вашингтон и Пекин престават да обсъждат взаимно враговете си и започват да бъдат приятели. Америка от своя страна осигурява пари, технологии (включително двойна употреба) и практически свободен достъп до вътрешния си пазар. Пекин в замяна на това позволява на американските (и по-късно и на европейските) компании да извършват бизнес и да разширяват производството на своята територия.

Оттогава нищо в тези принципи не се е променило. Китай се издигна до сегашното си положение на гърба на стремежа на Съединените щати да го привлекат към техния „отбор, играещ срещу СССР“. Днес Пекин продължава да се възползва от същата американска стратегия срещу Русия. Не защото китайците се отнасят особено лошо към руснаците или защото повече обичат американците. Сделката е много по-проста. Те преследват преди всичко собствените си интереси. И те са ясно видими от статистическите данни за външната търговия между тях.

От общо 2,27 трилиона долара във външната търговия на Китай САЩ държат 19%, Хонконг - 11%, Япония - 6,6%, Германия - 4,4%. Ако вземем само ключовите региони, то Азия като цяло представлява около 32%, Съединените щати (заедно с Мексико и Канада) дават 24%, а Европейският съюз - до 15%. Докато Русия има само 1,6%, което е дори по-малко от Австралия (1,9%). Можем ли тогава да се учудваме на съдържаността, с която Китай се отнася към всички превратности на настоящата международна геополитика днес?

Според тези обективни цифри Русия изобщо не е ключов и стратегически партньор за Китай. Тук е необходимо да обособим т.нар. политика на „це-

лувки в замяна на нефт“. Тя, разбира се, е важна. За Китай руският нефт например представлява 15% от целия му внос на суров петрол. Това обаче е почти същото, осигурявано от Африка, включително и от Ангола, осигуряваща 12%. А Близкият изток осигурява повече от 50% от общия китайски внос на нефт, докато Латинска Америка добавя още 10%. Приблизително същата картина се формира за всички други видове суровини и енергийни носители. Пекин усърдно изгражда балансирана и проверена от практиката структура на вноса на суровини и храни, за да избегне критична зависимост от всеки отделен доставчик.

Тук обаче следва да се отчита и още един важен фактор. При експорта китайската икономика получава най-голяма част от добавената стойност от износа на технологично напреднали стоки. Днес това са комуникации, потребителска електроника, компютърна техника и аксесоари за нея. През последното десетилетие Небесната империя направи огромен пробив в разгръщането на производството на собствена елементна база, но за редица ключови групи, например процесорите, страната все още е критично зависима от вноса. И тук Русия изобщо я няма. Китай купува 28% от необходимите му елементи в Япония, 19% в Южна Корея, 16% в Германия. Дори Виетнам доставя почти три пъти повече електронни компоненти от Русия (съответно 0.77% спрямо 0.24%). По този начин Москва за Пекин е по-скоро интересна като съсед, балансиращ фактор и ресурсен доставчик.

Съседството е основа на китайския интерес да се използва руската транспортна инфраструктура за оптимизиране на логистичните разходи за товарни превози до Европа, която е втория след САЩ ключов пазар за китайските стоки и услуги. През 2018 г. са извършени 6363 железопътни превоза от Китай към ЕС, което е с 73% повече от година по-рано. Т.е. новият „Един пояс – един път“ започва да работи: 59 града от Китай са свързани с постоянни двустранни железопътни услуги за превоз на товари до 49 града в 15 европейски държави.

Между другото, интересно е, че работи без изграждането на нови супербързи магистрали. Това е така, защото Китай е много по-заинтересован от Русия от създаването им, тъй като китайските заеми, китайските работници, поне половината материали, строителните фирми и оборудване се осигуряват от Китай, а Русия ще трябва да плаща за обслужване на кредитите и поддържане на новите съоръжения. И да плаща дълго време, като по този начин се превръща в друг дългосрочен източник на китайското благосъстояние. Дори и като се отчита фактът, че изплащането на дълговете ще бъде от приходите от китайския транзит.

В същото време китайското ръководство е наясно с ограничените финанси като ресурс в отношенията

с Москва. Русия, разбира се, не е сред най-добрите икономики сред големите геополитически играчи, но нейното военно и геополитическо влияние в света далеч надхвърля сегашния размер на нейната икономика. Но именно влиянието на Москва е това, от което сега се нуждае Китай. Червеният дракон се готви да претендира за пояса на световен хегемон, но не сега, а в бъдеще.

Изчисленията показваха, че необходимите и достатъчни предпоставки за заявените планове (от целите на петилетките до референтните точки на проекта „Един пояс – един път“) трябваше да бъдат създадени от Китайската народна република около средата на сегашния век. И едва след това би било възможно да се разчита на успех. Въпреки това, нещата се случваха със забележима, почти с двадесет години, предсрочност в графика. И поради това, без подкрепата на Русия, съществува риск от повторение на вече споменатите „опиумни войни“. Дори и те да бъдат с малко по-различна форма на детайлите. Но Пекин не показва желание да плаща за това на Москва.

В САЩ на власт е не наследствен политик, а, така да се каже, чист бизнесмен. Почти от т.нар. „първо поколение“. Той се опитва да води американската политика като обикновен бизнес. Тръмп успя да „подпише“ търговското споразумение с Канада и Мексико, да попречуи Европейския съюз и да разклати Близкия изток. При тези условия трикратното предимство на Пекин в търговския баланс с Вашингтон вече се превръща в значителен недостатък за Китай.

Като част от огледалните санкции, Пекин вече изразходва почти всички инструменти и едва ли има повече възможности, докато само от досегашните пазарлъци САЩ вече ще печелят около 40 млрд. долара годишно. Разбира се, това не е достатъчно, Тръмп иска да „оправи“ целия дисбаланс от 350 милиарда долара, но все пак постигнато досега е успех. Още повече, че според неговите разбирания, когато противникът ти отстъпва, това означава, че натискът се оправдава и трябва само да бъде усилен.

Включително политическия натиск. Ако Пекин все още преговаря за пари и търси (и дори открива) възможности за ефективен отговор, то той все още се нуждае от Москва в геополитическата конфронтация. Именно затова Китай е в приятелски отношения с Русия във формати, които далеч надхвърлят размерите на чисто икономическите значения. Това не е нито добро, нито лошо. Както с прогнозата за времето. Глупавите хора я ругаят, а умните знаят какво им е нужно и как да се подготвят.

За Русия перспективите са доста прозрачни.

За да не се превръща като Казахстан в суровинен придатък или като суровинна колония на Китай, е необходимо Москва да използва наличното време за решаване на три взаимосвързани стратегически задачи. Те вече бяха оповестени от Путин и Лавров на неотдавнашни техни прояви.

Първата е осъществяване на максимално възможното развитие на мащабите на собствената икономика. И то като цяло, а не само вътрешно. Да има контрол или поне значителни дялове в такива международни чудовища като РУСАЛ е голям плюс за Москва. Колкото повече сегменти на международния пазар със значителен дял на руското участие ще притежава Русия, толкова по-добре за нея. Това се нарича нарастваща диверсификация. Целевият резултат може вече да бъде видян във външноикономическа структура на самия Китай.

Втората следва от първата. Колкото по-голям е руският икономически клъстер, колкото повече страни и територии влизат в него, не като колективна ферма, а под формата на, ако може така да се каже, „структурни единици“, толкова по-голям дял в китайската икономика ще може да има Русия и следователно геополитическото ѝ значение също ще бъде по-голямо.

Третата задача обобщава двете предишни и може би има най-голямо значение за българската външна политика спрямо бъдещите тенденции в динамично променящата се геополитическа среда.

Само Русия не може да балансира Китай. Неговото отношение към Москва в подобна ситуация също неизбежно ще се промени и очевидно не в посоката, от която се нуждае Русия. Подобно развитие може да бъде предотвратено само чрез подкрепата от Москва на максимална многополярност в света. А това изисква надграждане на отношенията на Москва с Европа. И то с недвусмислената цел за запазване и дори увеличаване на геополитическата субектност на ЕС.

Иначе казано, изводът, който може да се направи е, че развитието на отношенията на ЕС с всеки един от върховете на тази страна от триъгълника е от полза не само за Брюксел, но и за Пекин и Москва, тъй като им подsigурява самостоятелно геополитическо значение и позволява укрепването на многополярността, която от триъгълник може постепенно да се превърне в четириъгълник. Европа трябва да помисли върху възможността, която се открива пред нея, да бъде един от върховете в бъдещ геополитически четириъгълник.

7

ЩЕ ИМА ЛИ ЕВРО-ПОЛЮС В МНОГОПОЛЮСНИЯ СВЯТ?

Ивайло Калфин

ЗА ТЕНДЕНЦИИТЕ В МНОГОПОЛЮСНИЯ СВЯТ

Геополитическите процеси са тясно свързани с усилията на определени фактори да разширят своето влияние, да получат достъп до природни или човешки ресурси, до технологии или знания, до нови пазари. Геополитическо влияние се създава както от държавите, така и от огромни и мощни компании, неправителствени организации и други не-държавни формирания. Впрочем на геополитическите фактори ще се спрем по-нататък.

В различни периоди геополитическите процеси имат различна динамика. Периодите на промени се редуват с периоди на относителен баланс. В периодите на баланс се наблюдава относително стабилна конфигурация на влиянията, в която се откряват лидери и последователи.

Без да се спираме на историята на глобализацията, през последното столетие сме свидетели на няколко значими промени. Краят на колониалната система дава началото на процес на преразпределение на сферите на влияние. След Втората световна война ясно се оформят два глобални блока, които разпростират влиянието си почти до всяка точка от земното кълбо. След края на Студената война глобализацията получава нова посока – икономическите фактори засилват влиянието си за сметка на политическите и идеологическите. Напрежението между двата полюса постепенно намалява и те се отварят за повече обмен на хора, стоки и капитали.

Разпадането на комунистическата система доведе до значимо преразпределение на сферите на влияние. Единият от двата полюса практически изчезна. Това създаде илюзия за еднополюсен свят. Всъщност изчезването на комунистическия блок даде началото не на ново статукво, а на преразпределение на сферите на влияние, което се движи основно от икономически фактори. Икономическите интереси заместваха като водеща в глобализацията сила продължилото няколко десетилетия идеологическо противопоставяне. Това не стана изведнъж, тъй като комунистическият блок загуби имен-

но икономическото съревнование, като не можа да съчетае свързаното с разведвяването отваряне на границите с централизираното управление на икономиката и социалната уравниловка.

Защо можем да твърдим, че еднополюсният свят е илюзия? Защото изчезването на единия от двата полюса не означава автоматично установяване на еднополюсен модел. Пренасянето на конкуренцията и факторите за влияние върху икономиката, логично обръщат вниманието върху силните или бързоразвиващи се икономики – ЕС, Китай, Индия, Бразилия и т.н. Съществуват всички предпоставки тяхното влияние в глобален план да расте. След силно отслабване в продължение на над 10 години, Русия се връща на световната сцена чрез политическото си влияние и възможностите за икономически натиск върху съседни държави.

Същевременно не видяхме и никакви целенасочени опити за утвърждаване на еднополюсен модел от страна на Запада. На първо място, структурата на най-влиятелните световни организации остана многостранна. Такава е и архитектурата на международните отношения и никой не е полагал усилия за промяна и централизация в международните организации. Второ, много нови икономически сили намериха своето място в Г-20, ОИСР, СТО. Това на пръв поглед парадоксално развитие се дължи на много логични причини. След продължителен период на бързо икономическо развитие, новите сили се изправиха пред избор – или да продължат постиганото с помощта на държавна помощ и протекционизъм развитие, или да използват механизмите на международните организации за да запазят постигнатото и да се защитят от свои бъдещи конкуренти. Очевидно надделяха аргументите за втората опция, като кумулативният ефект от изчерпване на потенциала за бърз растеж и опасността от санкции, насочи тези страни именно към многостранните механизми за защита. Вливането на нови големи и бързо развиващи се икономики в международните организации, които регулират световните икономически отношения, допълнително ограничи възможностите за еднополюсно влияние в тях. На трето място много показателна е

метаморфозата на движещите сили на антиглобализма. Ако допреди 10 години тезите за глобална икономика и политика се защитаваха от политическите и икономически елити на развитите страни, а антиглобалистките движения бяха изцяло граждански, днес е обратното. Именно елитите на развити страни говорят за повече протекционизъм и затваряне на политиката в националните граници, а гражданските движения – основно екологични и хуманитарни, настояват за глобално сътрудничество. Показателно е, че в ЕС този преход не е извършен, доколкото неговата политика продължава да бъде насочена към либерализиране на икономиката, сключване на споразумения за свободна търговия, забрана за създаване на големи икономически агенти, които биха били по-конкурентни на световния пазар, но ще ограничат свободната конкуренция в Съюза.

Сравнително нов, но много мощен фактор, който оказва влияние върху процесите на глобализация, са новите технологии и социалните мрежи. От една страна технологиите глобализираха информацията. Това не доведе задължително до увеличаване на масовото знание, но значително засили интереса към международната политика. Увеличиха се и възможностите за въздействие върху публичното съзнание, включително чрез пропаганда и манипулации. Светът като че ли се смали и стана по-достъпен за хората. Глобалните теми по-лесно влязоха в ежедневието и общественото мнение стана по-чувствително към международни и глобални проблеми. В тази информационна среда глобалното лидерство или създаването на полюси в значителна степен зависи вече и от общественото възприемане – както вътре, така и извън съответната държава. Наред с глобализирането на информацията, технологиите доведоха и до атомизиране на обществото. Парадоксът на социалните мрежи е, че вместо да предизвикат повече връзки и повече влияние, те водят до изолиране на индивида от непосредствената му среда и намален видим обществен натиск върху властта. Това твърдение се отнася за демократичните страни, доколкото в останалите социалните мрежи са важен инструмент за връзка с „външния“ свят. Така от една страна хората получават повече информация по глобалните теми, но от друга се ограничава желанието им да се обединяват и да оказват натиск за решаване на конкретни локални проблеми. Това е и една от причините за увеличените миграционни процеси – изборът на индивидуалното „спасение“ пред усилията за промяна на реда наоколо.

Отделно от това технологиите създадоха мощен лост за бързо икономическо развитие и за заемане на стратегически позиции за лидерство. Типични примери в това отношение са Китай и Индия, които именно чрез технологиите осигуриха бърз растеж и нарастващо влияние в света. Това е възмож-

но единствено заради стратегическите предимства, които осигуряват технологиите.

Още един елемент от днешната картина на глобализацията, който следва да се отбележи, е промяната в поведението на някои влиятелни държави. Ние наблюдаваме етап, в който глобализацията е приоритет на бързо развиващи се икономики като Китай и Индия. Те се включиха в световните организации, присъединяват се към глобални споразумения като Парижкото споразумение по климата, активно участват и инициират различни формати на международно сътрудничество. Интересите им са очевидно свързани с икономическата експанзия, въпреки че китайското влияние в Африка вероятно надвишава чисто икономическата сфера. Същевременно тези страни все още бавно се освобождават от привичките си за държавно въздействие върху националните икономики. Отново, този извод е много по-видим в Китай. Така те се стараят максимално да използват едновременно глобалните възможности на международното право и националните стимули, които по принцип са в противоречие с глобализацията. Това поведение можем да определим с някакво изглеждащо абсурдно понятие като „национален глобализъм“. Интересно е как ще изглежда в близко бъдеще процесът на глобализация под въздействието на подобна политика от страна на някои влиятелни участници. Единият сценарий е да надделее традиционният за съвременната глобализация либерализъм и те да изоставят инструментите на държавна намеса. В другия сценарий обаче процесите на глобализация ще се съобразят и ще се адаптират към държавната намеса. Тук няма да се задълбочаваме по тази тема и ще оставим на икономическата наука да показва дали това е възможен и устойчив процес.

От друга страна, традиционно силни фактори в глобалната политика като САЩ и Русия все повече намират общ език в прилагането на мерки за протекционизъм, като с това разчитат да запазят своето глобално влияние. Факт е, че този протекционизъм от една страна предизвиква ответни мерки и ги лишава от някои потенциални пазари, но от друга страна ги предпазва от силната технологична конкуренция на бързоразвиващите се. Ние сме свидетели как основен проблем за администрацията на президента Тръмп е китайската икономическа и технологична експанзия, докато президентът Путин насочва икономиката към връщане на максимална част от руското влияние в света. Доколкото Китай старателно избягва ангажиране с международни политически и военни конфликти и акцентира върху бързия ръст на икономиката, САЩ и Русия стимулират своите икономики чрез значително увеличаване на военните разходи, което освен икономически ефект, създава и друга политическа и военна форма на влияние.

В тази обстановка процесите на глобализация очевидно са в динамика и предстои да видим кой сценарий ще се осъществи, за да постигнат баланс и по-продължителен период на устойчивост.

ОПЦИИТЕ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ В МНОГОПОЛЮСНИЯ СВЯТ

Европейският съюз търси своето място в рамките на глобалните процеси. Той има пълната възможност да се превърне в един от силните полюси, особено в глобалната икономика, но също и като политическо влияние и военна мощ. Този потенциал не се използва, основно заради ограничаващия ефект на националните интереси в рамките на Съюза. Следователно, когато говорим за бъдещи възможности, следва да разгледаме различни сценарии, които се основават на процесите на глобализация от една страна и на волята за използване на огромния потенциал на ЕС от друга.

Преди всичко следва да има ясен отговор на въпроса доколко ЕС като субект има желание да се превърне в глобален център на влияние и да направи необходимите за това промени. Отговорът на този въпрос не е еднозначен. Ако в областта на икономиката, донякъде и по въпросите за климатичните промени, има сравнително високо съгласие, то съвсем не така стои въпросът с външната политика и отбраната.

Нека се спрем на тези области поотделно. ЕС е една от най-големите икономики и най-привлекателния пазар в света. Този факт сам по себе си създава тежест и международно влияние. Европейската икономика е основана на конкуренцията и свободния пазар. Съществува и относително ясно разбиране докъде се простира територията на пазарните отношения и къде работи социалната политика. Традиционно през последните десетилетия ЕС се стреми да налага свободната конкуренция като правило в глобалните икономически отношения. Това се случва както чрез СТО и ОИСР, така и чрез двустранни търговски споразумения с различни страни. Чрез тази своя политика ЕС открива повече пазарни възможности за своите производители. Дълго време в тази своя политика ЕС имаше подкрепата на САЩ, с които споделяше сходно разбиране за световната икономика, основано на либерализма. Този подход беше безспорно благотворен за европейската икономика. Пазарите се разширяваха и разнообразяваха, достъпът до суровини и работна ръка се увеличаваше. Същевременно се проявиха и някои негативни страни на тази политика – европейската икономика стана по-уязвима от външни рискове, индустриалното развитие се концентрира и това увеличи регионалните неравенства. Много от разработените в ЕС иновации намериха пазарната си реализация в САЩ и в други страни. Големите европейски фирми вече са малки на фона на световната конкуренция. Тези негативни ефекти не се дължат задължително на либералния подход към международната икономика. Съществуват много неизползвани вътрешни възможности за оптимизиране на икономиката. Липсата на големи европейски фирми може да се компенсира до голяма степен с разумно използване на публичните финанси за стимулиране на научните изследвания и иновациите, както и финансовите инструменти за подпомагане на инвестициите, модернизацията и пазарната експанзия. Засилването на общата фискална политика, успоредно с монетарната политика в еврозоната може да създаде достатъчно инструменти за намаляване на рисковете и управление на икономическия цикъл в ЕС. Административното облекчаване на откриването и закриването на бизнес и възможностите за поемане на повече рискове от малките предприемачи ще насърчи иновациите и развитието на новите технологии. Тези мерки са възможни, но те изискват изпълнението на две предварителни условия – прехвърлянето на повече права за провеждане на фискална и парична политика на наднационално равнище и преразглеждането на някои ограничения за допустимата държавна помощ.

Изборът дали ЕС да потърси промяна в международните правила, които да позволят да стимулира конкурентоспособността на икономиката от една страна или да запази центъра на усилията си върху сключване на договори за свободна търговия с външните партньори от друга, трябва да се съобрази с поне още два фактора. Единият е този, че основни партньори като САЩ предприемат все повече протекционистични мерки. Очевидно е, че за повечето силни икономики в света крайният либерализъм е отминал етап и те ще наложат допълнителни мерки за защита. Това се превръща в основна тенденция на настоящия етап. ЕС ще трябва да реши дали ще се движи срещу тези тенденции или ще се адаптира и ще съобрази политиката си с нея. Вторият фактор е свързан с бързото технологично развитие. Цифровизацията, социалните мрежи, нови технологии като блокчейн променят много от познатите икономически закони и парадигми. Утвърждаването им налага неизбежна промяна на икономическата политика. Европейските регулатори нямат добра идея какво да правят със споделяните услуги, като тези на Юбер и Ар Би енд Би, например, нито с криптовалути и особено с намерението на Фейсбук да лансира Либра, да не говорим за „разглобяването“ на свръх регулираните банкови услуги и предлагането им от различни фирми. С добри аргументи Франция наложи „цифров“ данък върху големите американски компании, предоставящи цифрови услуги, но се срещна с решението на САЩ в отговор да наложат мита върху европейски продукти. Новите технологии налагат коренна промяна на регулаторните функции, както и на меха-

низмите на данъчно облагане и преразпределение на печалбата. Промените ще бъдат ефективни ако са свързани с глобално прилагане. Следователно технологиите неизбежно ще наложат преразглеждането на споразуменията за регулиране на международните икономически отношения. Това ще е подходящ повод да се поставят на дискусия повече важни за световната икономика въпроси.

Друг фактор, който в следващото десетилетие ще става все по-важен, е достъпът до природни ресурси и технологии. Ресурсите или при тяхната липса – технологиите, ще определят тежестта и влиянието на държавите. Тази прогноза очертава рискове пред ЕС, доколкото природните ресурси отдавна не са основа на европейската икономика, а запазването на технологичното лидерство става все по-трудна задача. ЕС следва да предприеме действия за компенсиране на очертаващото се изоставане. Това предполага нови мерки за развитие на приложната наука и иновациите. Мерки, които да имат видим резултат. Увеличеният ресурс за изследвания съвсем не е достатъчна мярка. Това, което има значение е в крайна сметка дали постигнатите с изследванията резултати ще направят европейската икономика по-конкурентоспособна и ще ѝ гарантират водещи позиции в глобален план. Това означава да се стимулира цялата верига от изследванията до прилагането на резултатите в практиката. Битката за ресурси и технологии има и още една страна – нестабилността на „горещи“ точки по света. Дали закономерно или случайно – но основните трайни военни и политически конфликти по света са в региони, свързани с природните ресурси и особено с нефта и природния газ. Тези конфликти от една страна дестабилизируют цените на природните ресурси, а от друга – дават основание за огромни военни разходи, с които конкуренти на ЕС стимулират своите икономики. По правило ЕС губи от възникването и поддържането на подобни конфликтни зони. За да може обаче да въздейства ефективно за намаляване на конфликтите, ЕС се нуждае от повече сила в икономически, военен и политически смисъл. Претенциите за глобален полюс при всички случаи преминават през укрепването на капацитета на ЕС и постигането на единна и въздействаща политика.

Още един фактор, който със сигурност ще променя икономическия баланс на силите през следващите години, е демографията. В света се натрупват огромни напрежения и потенциални миграционни процеси. Те се засилват от развитието на технологиите и лесния достъп до информация. Миграционните процеси могат да бъдат положителни за европейската икономика, ако са управляеми и свързани с привличането на квалифицирана работна ръка. Обратното – спонтанните миграционни процеси, които се засилват при локални войни, но и при изостряне на социалното напрежение – са заплаха за европейската икономика. През последните години се уверихме, че неадекватната мигра-

ционна политика води до икономическо и фискално напрежение, социални конфликти и разделения на обществото. За да ограничи тези рискове, ЕС трябва задължително да се снабди с ефективни инструменти за контрол върху миграцията. Контрол не означава спиране на миграцията. Това няма как да се случи и освен това създава напрежение между членовете на ЕС. В случая имаме предвид инструменти за ефективно управление на бежанските и миграционните потоци.

Както вече споменахме, освен икономическите фактори на глобално влияние, следва да се разгледат също политическите и военните. Капацитетът на ЕС да използва и развива тези фактори е ограничен. Външнополитически Съюзът е доста слаб. Неговите възможности се определят от готовността на страните-членки да се разделят с национални правомощия във външната политика. Въпреки, че беше създадена Европейската служба за външна политика (ЕСВП) и въпреки факта, че ЕС е най-големия донор в света на помощ за развитие, външнополитическото влияние на Съюза е ограничено. Представителствата на ЕС по света заемат дипломатическа територия, която им бъде отстъпена от националните посолства на страните-членки. Повечето решения по външнополитически позиции се вземат с единодушие. В резултат на многото компромиси, външнополитическите позиции на ЕС са неясни и слаби. Много от външните партньори подчертано предпочитат да развиват двустранните отношения със страните-членки пред опцията да застанат срещу общата позиция на ЕС.

Поради всички тези фактори ЕС понастоящем се е наложил като „мека“ международна сила, основно способна да предоставя помощи и различни обучения на нуждаещите се. Разбира се, от това правило има изключения. Така например ЕС, макар и трудно, налага санкции. Освен това Съюзът съумя да се наложи с политическата си тежест и да подпише всеобхватно споразумение с Украйна, което беше в противовес на оказвания от Русия натиск. Но това споразумение е пример как се създават повишени очаквания за получаване на допълнителна политическа помощ, които не могат да се осъществят. Затова в Украйна и някои страни от ЕС обвързват споразумението с членство в ЕС - нещо, по което не е поеман ангажимент.

Усилването на политическото влияние на ЕС минава през промяна на процедурите и отказ от единодушие при вземане на важни решения, през засилване на ролята на ЕСВП за сметка на националните дипломатически мисии, през създаването на инструменти, които ще гарантират, че хуманитарна помощ и помощ за развитие се предоставят чрез ЕС, а не на двустранна основа или използвайки каналите на други организации като Световната банка например. Всичко това е трудно

постижимо в сегашната ситуация. Външната политика тясно се свързва със суверенитета на държавите и не е реалистично в обозримо бъдеще те да прехвърлят голяма част от него върху ЕС. Не е и необходимо ЕС да се утвърждава като световна политическа сила. Това надали би донесло значителна стойност на гражданите, в сравнение с икономическите лостове за влияние. Следователно амбициите на ЕС за глобално влияние следва да се фокусират върху икономическите инструменти, като, разбира се, външнополитическите лостове се оптимизират. На практика това означава ЕС да има възможност да инвестира на Балканите и в Източна Европа, за да не се увеличава задлъжнялостта към Китай за инициативата „Пояс и път“, да не се допуска страни, които кандидатстват за членство в Съюза, да изпаднат в свръх задлъжнялост и съответно зависимост към външни партньори като Китай и Русия, ЕСВП да поеме консулските услуги и така да облекчи бюджетите на националните дипломатически служби.

По подобен начин стои и потенциалната роля на ЕС в областта на сигурността и отбраната. Темата е много популярна напоследък, особено след промяната на отношението към ЕС от администрацията на президента Тръмп. В ЕС се заговори много активно за по-голяма автономност в отбраната, без това да влиза в противоречие с членството в НАТО. Доколко е възможна тази промяна? Много важен въпрос е каква точно цел си поставя засиленото сътрудничество в областта на отбраната. Все още има спомени за безрезултатния опит тези процеси да се стимулират около несъществуващия вече Западно-европейски съюз. Ако ЕС цели по американски модел да създаде автономен военен капацитет, който да е в състояние да се намесва в различни точки в света, то това означава създаване на силна военна тежест в глобален план. Тази амбициозна задача обаче е много трудно осъществима, освен ако няма някакъв силен външен шок, като разпадане на НАТО например. Доколкото това не е реалистичен сценарий в обозримо бъдеще, изграждането на обща европейска армия също не е вероятен сценарий, въпреки, че страните от ЕС отделят най-много средства за отбрана. Основната пречка е свързана с липсата на еднакво усещане за риска и опасностите в рамките на ЕС. Много различно е отношението на страните членки към конфликта в Сирия или Блискоизточният конфликт като цяло, към процесите в Северна Африка и на юг от Сахара, към Русия и Китай. Много трудно на европейско равнище в сегашната ситуация могат да се определят приоритети, които да бъдат отразени в изграждането на съвместна отбрана. Не трябва да се забравя и съществуващата конкуренция между фирмите, които произвеждат военно оборудване и техника.

Всъщност именно към икономическата и научната област се насочват на този етап усилията на ЕС да

изгражда обща отбрана. В този процес има логика, особено ако в него намерят мястото си всички страни-членки. Изграждането на общ военнопромишлен и научен капацитет ще доведе до по-висока ефективност на разходите за отбрана и до положителен икономически ефект. Ако обаче не бъдат ангажирани всички страни-членки в това начинание, срещу него ще се създаде напрежение, което ще постави развитието му под условие.

Обсъждането на глобалното влияние на ЕС в този момент не може да бъде пълноценно без да се отчетат ефектите от напускането на Великобритания. След Брекзит ЕС ще има по-малка икономика, намален научен потенциал, намалено политическо и военно влияние. От другата страна на везната ще стоят по-лесно вземане на решения и повече възможности за прехвърляне на национални правомощия към ЕС. Предстои да видим и дали Великобритания ще се утвърждава като самостоятелен фактор или ще изгради тесни връзки, примерно със САЩ. Възможен е и вариант при който Обединеното кралство ще укрепи връзките си с ЕС, макар и в качеството на външен партньор. Прецедентът за напускане на Съюза също трябва да бъде отчитан. Очевидно е, че тенденцията за прехвърляне на правомощия към ЕС създава напрежения и центробежни сили. Предстои ЕС да докаже своята устойчивост, разклатена след референдума за напускане във Великобритания.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

ЕС е най-голямата икономика в света, отделя най-много средства за отбрана, най-големият донор за развитие е. Ако ЕС иска да налага световни стандарти и да влияе на глобалните процеси, той би могъл да го прави. Повишеното влияние неизбежно минава през увеличаване на наднационалните правомощия за сметка на националните. Там, където това е факт – например в икономическата област, ЕС вече е силен международен фактор. В областите, в които има обективни пречки пред централизирането на решенията, като външната политика и сигурността, ЕС следва да обмисли подобрения, без да има претенции за световно лидерство и съответно глобални отговорности. Това не означава, че няма да има съответната тежест.

Когато се обсъждат възможностите на ЕС да бъде глобален лидер, следва да се освободят някои ограничения, които сегашните международни регулации налагат. Така например, трябва за де даде възможност за държавно подпомагане на иновациите и изследванията, особено за малките и средни фирми. Необходимо е да се създадат еднакви конкурентни възможности за европейските фирми, като се въведе данък върху големите компании, особено в цифровата област. Задължително е въ-

веждането на вносни такси за продукти от държави, които не прилагат строгите екологични ограничения, с които се съобразява бизнесът в ЕС. Приемането на подобни мерки налага промени в международните договорености. Това едва ли ще бъде проблем, защото поведението на САЩ и Китай вече предполага подобно действие. При промените в правилата, ЕС трябва да отстоява многостранния метод на вземане на решения в СТО и ОИСР.

Важно е ЕС да дефинира своите краткосрочни и дългосрочни цели. Новата Европейска комисия и новият Европарламент могат да направят това. Гражданският дебат, който предстои да се проведе в ЕС, следва да се съсредоточи върху промените, които се налагат, за да запази ЕС ролята си в глобалната икономика. В този дебат както гражданите, така и страните-членки следва да намерят своя интерес, за да могат с увереност да се съгласят на прехвърляне на нови правомощия на наднационално равнище. Това съгласие следва да е пълно и осъзнато, а не предмет на компромисни и неясни формулировки. Прехвърлянето на задължения към ЕС върви заедно с увеличени отговорности, които следва да бъдат подкрепени със съответните бюджетни ресурси. Темите, свързани с миграция-

та и промените в климата, следва да се поставят в центъра на глобалното влияние на ЕС.

Това са необходимите предпоставки ЕС да запази сегашното си влияние в международните отношения. Запазването на статуквото няма да съхрани, а ще отслаби европейското влияние, включително заради Брекзит. Възможните сценарии пред ЕС са: 1/ да не прави съществени промени във функционирането си и да приеме, че влиянието на Съюза ще отслабва, а рискът за напускане на други членове ще се увеличава; 2/ ЕС ще съумее да консолидира повече икономически правомощия на наднационално равнище и същевременно ще се насочи към промяна на регулациите на международната икономика, за да компенсира по-малкия размер на фирмите, избягването на данъци от големите и ангажиментите по отношение на климата - тези действия биха запазили относителното влияние на ЕС в света; 3/ ЕС да засили чувствително политическото и военното си влияние, като прехвърли значима част от вземането на решения в тази област на наднационално равнище и ограничи решенията с единодушие до минимум. Първият сценарий е вероятен, вторият е възможен, а третият не е реалистичен. Най-малкото – има възможност за избор.

8

ИКОНОМИЧЕСКАТА ИНТЕГРАЦИЯ В КОНТЕКСТА НА СЪВРЕМЕННИТЕ ПРИОРИТЕТИ НА ЕС КАТО ГЛОБАЛНА СИЛА: ИМПЕРАТИВИ ЗА ПРОМЕНИ

Проф. д-р Татяна Хубенова-Делисивкова

На съвременния етап ЕС е изправен пред вътрешни и външни предизвикателства за реформата в модела на бъдещата икономическа интеграция в Съюза. През настоящото десетилетие икономиката на ЕС преодолява сложни кризисни процеси, които засилват необходимостта от по-нататъшно развитие и задълбочаване на интеграцията. Макар че ЕС е глобален лидер по обем на износа на стоки и услуги, както и най-голям донор на помощ за развитие и основна дестинация на глобалните потоци от мигранти и бежанци, икономиката на ЕС се развива с относително ниски темпове и намаляваща международна конкурентоспособност. Темпът на растеж в Икономическия и паричен съюз (ИПС) като „ядро“ на икономическата интеграция в ЕС се забави значително през изтеклото десетилетие и понастоящем реалният растеж на БВП се очаква да бъде 1,1% през 2019 г., което е с 0,6 процентни пункта спрямо прогнозите от декември 2018 г. Това забавяне се дължи както на намаляването на международната търговия в среда на постоянна несигурност за реформените процеси в глобалната търговска система, така и на навлизане в глобална рецесия, свързана с протекционистки политики, неблагоприятни геополитически фактори и устойчивост на средносрочните негативни тенденции на икономическия растеж.

Предизвикателствата към икономическата интеграция в следкризисното развитие на ЕС след 2011 г. досега са обусловени от редица вътрешни за Съюза негативни макроикономически процеси и противоречия, които наложиха промени в институции, механизми и инструментариум на политиките на ЕС. Въпреки тези промени икономическата интеграция не успя да се развие като фактор на стопанския растеж и има съвкупност от причини, които обуславят нови трудности пред интеграционния процес както в ИПС, така и в ЕС като цяло.

Нарушаването на критериите за конвергенция от редица страни-членки на ИПС не само показва рисковете от кризата, но затруднява разширяването на ИПС с нови страни-членки и задълбочава проблемите на икономическите различия между страните-членки за постигане на целите на развитието.

Създаването на нови интеграционни механизми за „споделянето“ на цената по преодоляването на кризата, както и предприемането на мерки за превенцията на риск предстои да се развива като „на-товарва“ поддържането на интеграцията с по-високи разходи за издръжка и засилва необходимостта от преосмисляне на модела на интеграционните политики. Равносметката за протичащите промени дава възможност да се очертаят тенденциите, които налагат доизграждането на икономическата интеграция да отчита по-пълно занапред императивите пред ЕС като глобална сила.

ОСНОВНИ НАСОКИ НА ПРОМЕНЕТЕ В ИКОНОМИЧЕСКАТА ИНТЕГРАЦИЯ НА СЪВРЕМЕННИЯ ЕТАП

ЕС преминава през десетилетие на съществени промени в предпоставките, механизма и инструментариума на икономическа интеграция във връзка с характеристиките на пост-кризисното развитие на страните-членки, което задълбочи различията в равнището на развитието им. Безспорно е, че тези промени влияят за изменения в ролята на ЕС като глобален играч.

На първо място, в изтичащото десетилетие в ЕС протичат процеси на засилване на т.нар. „диференцирана“ икономическа интеграция в рамките на ИПС, което обуслови разграничаването на институционални и регулативни промени, задължителни за страните от Евроразоната и неангажиращи други страни на ЕС, които не участват в ИПС като най-висша степен на интеграция. ЕС се изменя и допълва с нови механизми и структури, предизвикани от кризата с цел по-добро икономическо управление на кризи, но този процес не води пряко до повече интеграция. В съответствие със смяната на парадигмата на финансовите пазари за нестабилността на пазарите и финансовото посредничество в реформите на финансовия сектор се акцентира върху концепцията за споделянето и превенцията на рискове. Въпреки стартирането от 2014 г. на Банковия съюз процесът на „диференцираната“ интеграция продължава да се натъква на

трудности и противоречия между страните членки относно прилагането на нови изисквания и инструменти, както и цялостно развитие на ИПС.

На второ място, протичат съществени изменения в икономическото управление на Съюза с по-голям превес на наднационалните компоненти на управление. Поради дълбочината на тези изменения възникват нови значими предизвикателства във фискалната област на примера на Фискалния пакт+ и на Европейския банков орган за надзора във финансовия сектор, които са свързани с изисквания за по-добра координация на съответните политики и по-висока бюджетна дисциплина на правителствата на страните-членки.

На трето място, реализацията на Банковия съюз и на Съюза на капиталовите пазари на ЕС се нуждае от по-силна политическа подкрепа, която ще зависи от по-високата степен на политическа интеграция, например в областите на режимите на несъстоятелност и данъчното облагане на предприятията. Всъщност, рискът е, че след краткия цикличен подем в Еврозоната, очакванията за нова рецесия от края на 2018 г. и навлизането в рецесия засилват оценките за Еврозоната като „недовършена“ конструкция, уязвима за следващата икономическа криза. По-неблагоприятен е ефектът от забавянето на тези реформи за страните членки извън ИПС, който се развива като институционален ред и се усложнява като механизъм за интеграция. С постигнатото съгласие за нов „бюджетен инструмент за конкурентоспособност и конвергенция“, се поставя началото на своеобразен бюджет на еврозоната, който има за цел да насърчава структурните реформи, за да увеличи конкурентоспособността на 19-те страни, приели единната валута.

На четвърто място, значителните промени в икономическото управление на ЕС за справяне с кризата в Еврозоната неизбежно отразяват дефицитите в интеграционния процес по отношение координацията на националните бюджетни политики и капацитета за преодоляване на макроикономическите дисбаланси, които пречат на конвергенцията. Същевременно изискванията при новото икономическо управление значително се усложняват и условията за ИПС се втвърдяват като изискване (conditionality). ИПС усложнява упражняването на фискалния суверенитет на страните от Европейския съюз, тъй като възможностите за „напасването“ на националните бюджети към нуждите на финансиране на растежа чрез бюджетни дефицити стават стратегически въпроси на икономическото управление на равнище на Съюза. В широк смисъл дискусиата относно правилата за участие в ИВС през последните години се фокусира върху: а) отчитането на наднационалната насоченост на общите фискални правила и обхвата на санкциите за неспазване на фискалната дисциплина в ИПС и

икономическото им въздействие; б) прилагане на общата парична политика в комбинация с национално специфичния избор на бюджетни политики на отделните страни в ИПС; в) ефекти от съчетаване на неконвенционалната обща парична политика на ЕЦБ с фискалните политики на отделните страни от ИПС; г) реализацията на финансовата интеграция с цел изграждане на Банков и Капиталов съюз. Наред с проблемите по съживяване на икономическия растеж и преодоляване изоставането си в международната конкурентоспособност след 2012 г., ЕС показва забавяне процесите на разширяване на икономическата интеграция в условията на пререгулиране на интеграционните процеси вътре в Съюза.

На пето място, значителни промени с дезинтеграционен ефект в икономически план внасят последиците от референдума за излизане на Великобритания от ЕС. Трудностите, очертали се от 2016 г. досега за ЕС. в преговорите с Обединеното кралство за Брекзит за сключване на Споразумението за оттегляне на Обединеното кралство, породиха несигурност: по отношение на запазването на икономическата взаимна заинтересованост, защитата на правата на гражданите, както и запазването на мира и стабилността на остров Ирландия.

На шесто място, въпреки че икономиките на държавите-членки на ЕС стават по-интегрирани и взаимозависими през последните 25 години, като цяло развитието на Единния пазар на ЕС до голяма степен е затруднено след финансовата и икономическа криза. Една от причините е, че вътрешнозоналната търговия в ЕС е в застой в средносрочен аспект. Другата причина са динамичните промени в международната конкуренция и нейните форми, които стимулират национално-обособени протекционистични мерки. По отношение на т.нар. „четири свободи“ (свободното движение на стоки, услуги, хора и капитали). нивата на интеграция варират значително в различните държави-членки и Единният вътрешен пазар продължава да се реструктурира като се нуждае от аргументирано добре дерегулиране на определени пазарни сегменти. .

На седмо място, съвременният дебат за Европа на „различни скорости“ е обусловен от реално изострящата се проблемност на факта, че интеграцията вече десетилетия „работи“ на различни скорости за отделните страни в най-важните политики на ЕС, например в рамките на Еврозоната, Шенгенското споразумение, Фискалния Пакт + , социалния съгласеност на интеграцията, общата политика за сигурността и отбраната, миграционната политика и др.

На свой ред следкризисните стабилизация и преход към икономическо оживление в 2014 г. протичат с „различна“ скорост и се отличават със съществени разлики в темповете на икономически

растеж между страните-членки. Тенденциите към дивергенция в равнищата на икономическо развитие между страните членки на ЕС безспорно налагат преход към нов модел на интеграцията в Съюза.

По-нататъшната интеграция (премахване на съществуващите бариери, правилно прилагане на законодателството на ЕС и по-целенасочена политика на сближаване на икономиките на държавите-членки) би донесла допълнителни предимства за домакинствата и предприятията във всяка държава-членка. Добри възможности за по-нататъшна интеграция се намират в областта на услугите, но остават предизвикателствата на фрагментацията на Единния пазар (на примера на Първия и Втори пакет за мобилност) и по-нататъшна реализация на функциониращ Единен пазар на услуги.

Разгледаните тенденции допринасят за забавянето в ЕС на търсенето на нови решения за осъвременяване на участието на Съюза в глобалната икономика като международна организация, която е изправена пред предизвикателството да отговори на измененията в международната икономическа конкуренция и да се включи в динамичните промени в световния търговско-икономически ред.

За икономическата интеграция досега и в перспектива е важно, че областите, в които компетенциите са поделени между Съюза и държавите-членки, са определени в член 4 от Договора за функционирането на Европейския съюз (ДФЕС) и включват: а) вътрешен пазар; б) социална политика, що се отнася до аспектите, определени в ДФЕС; в) икономическо, социално и териториално сближаване; г) селско стопанство и рибарство, с изключение на опазването на морските биологични ресурси; д) околна среда; е) защита на потребителите; ж) транспорт; з) транс-европейски мрежи; и) енергетика; й) пространство на свобода, сигурност и правосъдие; к) общи проблеми на сигурността в областта на общественото здраве, за аспектите, определени в ДФЕС.

По принцип Съюзът разполага с компетентност, поделена с държавите-членки, когато Договорите му предоставят компетентност, която не се отнася до областите, на изключителна компетентност (посочени в чл. 3).

В чл. 6 на ДФЕС се предвижда възможността Съюзът също да разполага с компетентност да предприема действия за подкрепа, координиране или допълване на действията на държавите-членки. Областите на тези действия, в тяхното европейско измерение, са: а) опазване и подобряване на човешкото здраве; б) промишленост; в) култура; г) туризъм; д) образование, професионално обучение, младеж и спорт; е) гражданска защита; ж) административно сътрудничество. В областите на научните изследвания, технологичното развитие

и космическото пространство Съюзът разполага с компетентност да предприема действия, и по-специално да разработва и изпълнява програми, като упражняването на тази компетентност не може да възпрепятства държавите-членки да упражняват своята компетентност.

Значението на приетата с Договора за функциониране на ЕС правосубектност на ЕС е особено важно поради факта, че с Лисабонския договор увеличението на обхвата на тази правоспособност подблява възможностите на „капацитета“ на ЕС като „мека сила“ в международните отношения. Възможността за влияние в света посредством „мека сила“ е от изключителна важност за ЕС и най-характерните прояви на ЕС като този тип „сила“ са разширяването на ЕС, асоциирането на трети страни, както и начина на транспониране на правото на ЕС в държави-членки и асоциирани страни и др.

Факт е, обаче, че поради кризисните процеси в ЕС през последното десетилетие редица проявления на ЕС като „мека сила“ са забавени или временно спрени, като например разширяването с нови страни. Същевременно изменящата се негативно ситуация в света и Европа във връзка със заплахите за сигурността обуславя необходимостта за по-нататъшно развитие на външната политика и политиката на сигурност на ЕС, включително чрез засилване на отбраната и развитие на „твърдата“ сила на ЕС чрез обща отбранителна политика, която да се развие в бъдеще. Както посочи във встъпителното си изявление на пленарното заседание на Европейския парламент на 16 юли 2019 г. Урсула фон дер Лайен като кандидат за председател на Европейската комисия постепенното формиране на обща отбранителна политика чрез създаването на Европейски съюз на сигурността и отбраната като част от цялостната сигурност предстои да бъде важна насока за задълбочаване на интеграцията.

ДОИЗГРАЖДАНЕТО НА ИНТЕГРАЦИЯТА В ЕС: ИМПЕРАТИВИ ЗА ПРОМЕНИ

Най-важно значение в тази насока има доизграждането на Икономическия и паричен съюз (ИПС) и утвърждаването на международната роля на евро-то във всичките му функции на международни пари. Няколко години продължава дискуссията по концепциите, предложени в доклада на Жан-Клод Юнкер в тясно сътрудничество с Д. Туск, Й. Дейселблум, М. Драги и М. Шулц, от 22 юни 2015 г. „Завършване на Икономическия и паричен съюз“. Необходимостта от издигане на интеграцията в ИПС на ново равнище предполага съответно разработването и приемането на нови правни основи, за да може Еврозоната постепенно да прерасне в истински икономически и паричен съюз като „система на по-нататъшно споделяне на суверенитет в рамките на общи институции“.

Безспорно е, че съвременният етап на преразглеждане модела на интеграцията в ЕС се отразява и върху ролята на Съюза в света. Засилващата се роля на външната политика и политиката на сигурност също е фактор, който потвърждава необходимостта от разширяването на компетенциите на ЕС, за да развива капацитета си на глобална сила. Същевременно е факт, че ЕС оказва все по-голямо влияние върху политиката на развитие и политиката за опазване на околната среда, борбата с климатичните промени, както и други политики с глобално значение. Това на свой ред засилва ролята му в глобалната икономика и поставя на дневен ред предизвикателства пред задълбочаване на икономическата интеграция в Съюза.

В областта на борбата с климатичните промени ЕС издига целта до 2050 г. Европа да стане първият неутрален по отношение на климата континент в света и се ангажира да се намалят емисиите на CO₂ до 2030 г. с 50 %, дори с 55%. Тази амбициозна цел надхвърля настоящата цел за намаляване на емисиите с 40 % до 2030 г., която се счита за недостатъчна. Предлага се въвеждане на гранична такса за въглеродните емисии с цел да се избегне изместването на въглеродни емисии, както и приемане на първия по рода си европейски закон за изменението на климата, който ще придаде закон характер на целта за 2050 г.

По-нататъшната икономизация на външната политика в този смисъл неизбежно се засилва. Очаква се, че на два последователни етапа ЕС ще проведе международни преговори за повишаване на амбициите на другите големи икономики за борба с климатичните промени до 2021 г. На основа на план за инвестиции за устойчива Европа и превръщането на части от Европейската инвестиционна банка в банка за климата ще бъдат направени над 1 трилион евро инвестиции през следващото десетилетие.

Независимо от това, че ЕС оказва значително влияние върху глобалния икономически ред чрез общата си търговска и селскостопанска политики, митническият съюз и Единния вътрешен пазар за стоки, услуги, капитали и работна сила, ролята му като икономически международноправен субект може да се разглежда все още като „неконструирана напълно“ във връзка с възложения му непълен обхват на компетенции от страна на страните-членки за участие в международните организации и международните икономически отношения като цяло.

Засилващото се влияние на външната политика и сигурността също е фактор, който потвърждава разширяването на компетенциите на ЕС. Същевременно ЕС оказва все по-голямо влияние върху политиката на развитие и политиката за опазване на околната среда, борбата с климатичните промени, както и други политики с глобално значение.

Разгледаните подходи за разбиране на ролята на ЕС като глобален актьор в европейската и световна политика отразяват незавършеността на европейския проект на интеграция. Фактически наличието на фрагментация на външнополитическото изменение на ЕС на правно, институционално и функционално равнище свидетелства, че като организация ЕС е ангажиран в три основни направления на външната си дейност: 1/ външноикономически отношения; 2/ обща външна политика и политика на сигурността и отбраната; 3/ сътрудничеството в областта на правосъдието и вътрешните работи. При това въпросите на правосъдието и вътрешните работи са едновременно обект и на външните дейности на ЕС (напр. имиграция, охрана на външните граници, визова политика и предоставяне на политическо убежище). Безспорно е, че разглежданите направления от дейността на ЕС имат важни икономически измерения на съвременния етап, особено предвид нарастващите рискове пред охраната на външните граници на Съюза в условията на глобални миграционни процеси и глобална несигурност от международен тероризъм.

В следкризисното си развитие ЕС е изправен пред редица предизвикателства във външноикономическите си отношения. Основна външна компетенция на ЕС е провеждането на Общата търговска политика на ЕС, която е и централен елемент в отношенията му с останалата част от света (член 207 от ДФЕС). Европейският съюз е най-големият износител в света. Единен пазар с общи правила, с над 500 милиона потребители, той също така представлява привлекателен пазар за износ за държави извън територията му.

ЕС притежава изключителни правомощия да създава законодателство по търговски въпроси и да сключва международни търговски споразумения на основата на правилата на Световната търговска организация от името на своите 28 държави-членки досега. Неговата политика обхваща търговията със стоки и услуги, но също и въпроси, като например търговските аспекти на интелектуалната собственост и преките чуждестранни инвестиции.

В системата на перманентно доизграждане чрез пререгулиране на Единния външен пазар ЕС е въвел инструменти за защита и пазарен достъп основно с цел защита на предприятията в ЕС от пречки пред търговията спрямо външните конкуренти. Същевременно чрез участието си в Световната търговска организация (СТО) ЕС е зависим от търговските си партньори да прилага изискванията на СТО по отношение взаимните договорености за търговска либерализация и външен достъп на Единния вътрешен пазар на ЕС за международното движение на стоки, услуги, капитали и работна сила. Договарянето и сключването на международни споразумения в областта на транспорта се

уреждат от разпоредбите на дял VI, трета част, и на член 218 на ДФЕС.

Като глобален актьор ЕС участва активно в либерализацията на световната търговия под егидата на СТО и допринася за постепенното премахване на ограниченията пред международния търговски обмен и преките чуждестранни инвестиции, както и за намаляването на митническите и други бариери, сключването на тарифни и търговски споразумения в областта на търговията със стоки и услуги, уреждането на търговските аспекти на защитата на интелектуалната собственост, преките чуждестранни инвестиции, уеднаквяването на мерките за либерализиране, експортната политика, както и мерките за търговска защита, включително онези, които следва да се предприемат в случай на дъмпинг или субсидии.

Упражняването на компетентността, предоставена на ЕС в областта на общата търговска политика, не засяга разграничаването на компетентността между Съюза и държавите-членки и не води до хармонизиране на законовите или подзаконовите разпоредби на държавите-членки.

В последно време мнозина поставят под съмнение способността на търговската политика на ЕС да се възползва от глобализацията и да подкрепя хората и предприятията в рамките на ЕС и извън него. Ето защо извличането на максимална полза от споразуменията за свободна търговия (ССТ) на ЕС с трети страни се превърна в една от ключовите цели на Съюза и Европейската комисия има мисията да реализира Общата политика в тази област.

Общата търговска политика на ЕС нараства по значение на съвременния етап и постига напредък в следните направления: 1/ Съюзът има активна роля в многостранните преговори, провеждани под егидата на СТО, особено в областта на търговията със селскостопански стоки; 2/ правят се усилия за по-задълбочени двустранни търговски отношения с отделни страни и региони и прилагане на едностранни мерки, като например предоставяне на преференциално отношение на развиващите се страни; стратегия за достъп, насочена към премахване на конкретни бариери към ключови експортни пазари.

ЕС участва в многостранните действия като категорично подкрепя търговските преговори за развитие от Доха от самото им начало по инициатива на СТО от 2001 г. за договаряне на допълнителна либерализация на търговията със стоки и услуги, подобряване на пазарния достъп за развиващите се страни и преглед на търговските правила. Ползата от успешното приключване на преговорите може да бъде комплексна. Очаква се нов етап от либерализацията на световната търговия, който да обуслови нарастване на световната търговия с

2%, както и значително опростяване на търговските процедури, логистиката и транспортът. Въпреки това сложността на проблемите и различните интереси на участниците засега възпрепятстват постигането на споразумение. Най-значителни са различията и проблемите в областта на либерализацията на търговията със селскостопански стоки в рамките на СТО.

В противовес на застоя в СТО, ЕС напредва с реализацията на реципрочна програма за отваряне на пазара със своите най-важни двустранни търговски партньори. Основното средство са споразуменията за свободна търговия (ССТ). Ако всички преговори, които в момента са в ход, приключат успешно, се очаква значително увеличение на стойността на международната търговия. Заедно с това пред ЕС стоят открити въпросите на уреждане на двустранните търговско-икономически отношения с големите ѝ търговски партньори – САЩ, Китай и Русия.

Новата вълна на търговски протекционизъм, подета от САЩ, е обект на текущи преговори на равнище на Съюза, както и в двустранните отношения на държавите-членки със САЩ. На дневен ред е започналото предоговаряне на търговските отношения със САЩ при президента Д. Тръмп, който прекъсна едностранно преговорите по т.нар. Трансатлантическо партньорство за търговия и инвестиции (ТПТИ). Неизбежно е наблюдаваните съществени изменения в глобалната среда и глобалната несигурност да оказват по-силно влияние върху ЕС при избора на модела на бъдещата интеграция.

ЕС признава, че Китай е вторият търговски партньор на ЕС след Съединените щати (средната търговия се оценява на средно 1 милиард евро на ден). През 2013 г. ЕС и Китай подписаха инвестиционното споразумение. ЕС има дълъг списък с искове срещу Китай, в т.ч. за непрозрачност на сделките, нелоялна конкуренция, дъмпингови процедури и дискриминация на чуждестранни компании. Стратегията на Китай е да разчита на двустранни и многостранни споразумения, предлагайки различни рамки за преговори за държавите-членки на ЕС. Тази стратегия избягва наднационалното равнище на договаряне с ЕС чрез проектите „По пътя на коприната“ и „17+1“. Като „мека“ стратегия на проникване в Европа тя е сравнявана с постъпателното „развитие“ на териториите от различни точки на периферията към центъра. Икономическият замисъл на сътрудничеството „16+1“ (сега „17+1“) като формат за сътрудничество се основава на двустранни споразумения между Китай и 17 държави, в т.ч. с единадесет държави-членки на ЕС, както и с шест балкански страни). През 2016 г. ЕС прие нова стратегия за Китай за следващите пет години. Тя включва задачата за разработване на ново инвестиционно споразумение с Китай, което в значителна степен ще позволява по-добро балансиране на

икономическия обмен с Китай в рамките на ЕС.

С удължаването на санкциите на ЕС срещу Руската федерация и ответните мерки на Русия кризата във взаимните търговско-икономически отношения навлиза в по-неблагоприятна фаза на натрупване на загуби и пропуснати възможности и за двете страни. Сложността на политизацията на взаимния обмен с Русия изисква самостоятелен анализ като важна насока на навлизането на глобалната икономика в период на нова „студена война“ с непредвидими последици за глобалната несигурност.

Наред с участието на ЕС в световната търговия, за оценка на позицията на ЕС като глобален актьор е важно участието в глобалното финансово управление. Във връзка с изграждането на ИПС и на Европейската централна банка (ЕЦБ) се създадоха предпоставки за разширяване участието на ЕС в глобалното финансово сътрудничество от името на Паричния съюз. Доколкото с въвеждането на еврото ЕЦБ е единствената институция, която е отговорна за провеждането на общата парична политика, то в рамките на международното финансово сътрудничество участващите в ИПС 19 държави-членки на ЕС имат чрез ЕЦБ правоспособния субект, който си сътрудничи с централните банки на другите развити страни и с официалните международни институции и регулаторни органи в света в интерес на финансовата стабилност.

Въпреки, че Глобалната финансова и икономическа криза и последвалата я Европейска дългова криза забавиха финансовата интеграция, ЕС започна реформи във финансовото посредничество, които засягат както държавите-членки на Икономическия и паричен съюз, така и останалите държави-членки. ЕС полага усилия да хармонизира практиките на финансовото посредничество в държавите-членки, както и да съдейства за развитие на институционалната инфраструктура. Първата стъпка беше предприета от ЕС през 2007 г., когато влезе в сила Директивата относно пазарите на финансови инструменти (MiFID) с цел защита на инвеститорите. Новите регулативни изисквания MiFID-2 и MiFIR, влезли в сила през 2018 г. не само се опитват да подобрят стабилността на финансовото посредничество, но и да развият идеята за Банков съюз и Единен финансов и капиталов пазар на ЕС. За тази цел ЕС въведе след кризата от 1 януари 2011 г. Европейската система за финансов надзор, която включва Европейския съвет за системен риск и 3 нови европейски надзорни органа (ЕНО), отговарящи за банковия надзор, търговията с ценни книжа и застраховането.

Но въпреки, че ЕС даде добър старт за развитието на Единен финансов пазар, той все още е далеч от целта си. Институциите не са достатъчно зрели и държавите-членки не са готови да прехвърлят контрола върху финансовите пазари към надна-

ционалните органи. Освен това позицията на финансовите сили в ЕС (Великобритания, Франция и Германия) не е изцяло споделяна от други държави-членки. В такова състояние, както и поради излизането на Великобритания от ЕС, може да изглежда, че е малко вероятно ЕС да има решаваща роля в глобалното финансово управление, въпреки че може да запази своя дял в глобалната финансова индустрия (Европа е отговорна за около 45% от световния пазар на финансови деривати).

Положително значение има фактът, че ЕС е ангажиран с участието си в ключови международни институции и надзор на финансовите пазари. ЕС участва в Г-20, Съвета за финансова стабилност, Базелския комитет за банков надзор, Международната организация на Комисиите по ценни книжа и др. В рамките на сътрудничеството в Базелския комитет за банков надзор е постигнато съгласие за въвеждането на по-строги принципи за регулиране на банковата капиталова адекватност и ликвидност с цел управление на риска чрез приемането на правилата, включени в т.нар. Базел III и допълнението с Базел IV от 2016-2017 г. Ключовите проблеми за бъдещото финансово регулиране ще касаят въвеждането на по-строгите правила за банково регулиране, консолидирания надзор и управлението на финансовите конгломерати, както и преход към по-добро регулиране на финансовите инструменти.

Върху следкризисното развитие на ЕС оказват влияние трудностите по доизграждане на Единен европейски финансов пазар посредством многото реформи, които са свързани с проблеми на прилагането им в страните-членки. След референдума за излизането на Великобритания преговорите за Брекзит между Великобритания и ЕС потвърждават, че в перспектива възникват нови регулаторни проблеми за преодоляване на проблеми на регулаторен арбитраж между страните от ЕС. Процесът на реструктурирането на финансовото посредничество в ЕС неизбежно ще продължи със съответните промени в очакваните досега „разходи и ползи“ от посткризисните реформи.

Първо, за ЕС като участник в глобалното финансово сътрудничество е от жизненоважно значение прилагането на действащите регулации и координирането на „надзорните подходи“ в страните-членки в съответствие с международните договорености. По този начин, за ЕС е важно да налага в дневния си ред по-нататъшно по-активно участие в глобалното управление.

Второ, като продължи да развива Единен европейски финансов пазар, ЕС със сигурност ще оказва по-силно глобално въздействие. Всъщност, определянето на правила за достъп на трети страни е друг начин за оформяне на глобалното финансово управление. Новият Регламент (ЕС) 2019/452 на Ев-

ропейския парламент и на Съвета от 19 март 2019 г. за създаване на рамка и механизъм за скрининг на преки чуждестранни инвестиции в Съюза ще се прилага от 10 октомври 2020 г. за широк кръг от чужди инвестиции в държавите членки на ЕС, чрез които инвестиции се създават или поддържат трайни и преки връзки с чужди инвеститори, включително държавни субекти, и предприятия, извършващи стопанска дейност в дадена държава членка.

Трето, чрез реформите в настоящото десетилетие ЕС може да повлияе по-силно за в бъдеще върху „културата“ на глобалното финансово управление. Факт е, че глобалната финансова индустрия е възприела практики, присъщи на „англосаксонския“ пазарен модел. Това означава, че глобалната система е относително по-рискова, което се потвърди по време на финансовата криза през 2008 г. и разпространението на „заразата“ с криза.

Несъмнено е, че без участието на ЕС в реформите за по-голяма „споделена“ отговорност на участниците във финансовия сектор е немислима реформата на международните финансови пазари и институции в глобален мащаб.

Съюзът осъществява полезни форми на сътрудничество с органите на Организацията на обединените нации и нейните специализирани институции, Съвета на Европа и Организацията за икономическо сътрудничество и развитие, както и необходимите връзки с други официални международни организации.

Важно значение в последното десетилетие има участието на ЕС в Г-20, която международна формация възникна като идея през 1999 г. в отговор на необходимостта от орган с по-широ-

ко представителство, който да окаже по-силно въздействие върху справянето с финансовите предизвикателства в света. Решенията на срещите на Г-20 допринасят за признаването на нуждата от мерки за стабилизиране на световната икономика. Дневният ред на глобалното икономическо и финансово сътрудничество с участието на ЕС се разширява. През 2019 г. на срещата на Г-20 се акцентира върху няколко приоритета: икономически растеж и намаляване на неравенството, качеството на инфраструктурата и здравеопазването, глобалните въпроси за изменението на климата и замърсяването на океаните с пластмасови отпадъци, цифровата икономика и предизвикателствата на застаряващите общества.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

На съвременния етап икономическата глобализация предявява по-големи предизвикателства към Европейския съюз като глобален актьор. Наред с Общата търговска политика нарастват икономическите проблеми за издръжката на общата политика на сигурност и отбрана и има нови глобални икономически предизвикателства като борбата с климатичните промени и борбата с бедността и задълбочаването на неравенствата. Тезата за стратегическо развитие на ЕС, което да балансира капацитета на „меката“ и „твърдата сила“ е визията, според която по нов начин предстои да се аргументират икономическите приоритети на интеграцията.

Потвърждавайки принципите на външната си политика, ЕС трябва да се ангажира да насърчава по-активно реформирането на глобалното икономическо управление на основа на споделяне глобалните отговорности с други страни, за да може развитието на международните отношения да отговори адекватно на предизвикателствата на XXI век.

9

КАКВА Е ВЪЗМОЖНОСТТА ЕС ДА БЪДЕ САМОСТОЯТЕЛЕН ГЛОБАЛЕН ИГРАЧ В СФЕРАТА НА СИГУРНОСТТА И ОТБРАНАТА?

Йордан Божилов

Несъмнено за да бъде самостоятелен глобален играч на ЕС му трябва автономност в редица сфери, сред които отбраната и сигурността. Един е въпросът обаче какви амбиции си поставя ЕС на международната сцена и в сферата на гарантиране на международния мир и сигурност, справяне с глобалните рискове, но съвсем различен е въпросът с какви средства ще реализира тези амбиции.

Обективно Европа е изправена пред много рискове и заплахи, както външни, така и произтичащи отвътре, поради което тя трябва да изгради не само визия как ще се справя с тях, но и реални способности за това.

Терминът „европейска отбрана“ придоби широка публичност през последните години. Нарасналите заплахи за сигурността на европейските държави поставиха като приоритет необходимостта от търсене на адекватни мерки за противодействие. Кризата с неконтролируемото навлизане на огромни мигрантски потоци, терористичните актове на територията на отделни държави, кибер-атаките срещу институции и демократични процеси и много други прояви показаха, че изградените структури и утвърдените до този момент политики не са достатъчни за справяне с тези рискове и трябва да се търсят нови решения. Поради тази причина все по-активно се заговори за обединяване на усилията в сферата на сигурността и отбраната и за изграждането на „европейска отбрана“. Колкото и добре да звучи като термин, в неговата интерпретация се влага различен смисъл. За някои това е всеобхватна система за защита на европейския континент, за други е изграждане на „европейска армия“, за трети е система за отбрана на ЕС, противопоставяйки я на НАТО и т.н. Истината е, че понятието „европейска отбрана“ не се припокрива с никое от по-горе изброените, но обхваща повече или по-малко от всяко едно от тях.

Най-важната характеристика на „европейската отбрана“ е нейната „общност“ или общите усилия на държавите-членки на ЕС. И тук идва основният

въпрос, че тези общи усилия за по-голяма сигурност са зависими от цялостния дебат за бъдещето на Европейския съюз, за това как държавите искат да видят функционирането на неговите органи и реализирането на политиките му. Не е възможно да се изолира дебата за „европейската отбрана“ от дебата за бъдещето на Европейския съюз като такъв.

Европа в продължение на много години беше делегирала въпросите на сигурността, най-вече отбраната в традиционния смисъл, на НАТО, фокусирайки се в други сектори. Все пак 22 държави от ЕС са членове и на НАТО. НАТО беше разглеждано като твърдата сила за защита на Европа и за интервенция с военни средства при необходимост, докато ЕС се виждаше като „меката сила“. Една от последиците на това е намаляване на разходите за отбрана в Европа, намаляване на капацитета на европейските армии.

Това положение се оказа невъзможно в несигурния динамичен свят. Обективните процеси в света показваха, че Европа ще бъде изправена пред такива рискове и заплахи, за преодоляването на които ще трябва да се справя сама и да има средствата за това.

Отрезвяването дойде вследствие на няколко събития, а именно войната между Русия и Грузия, впоследствие кризата в Украйна, окупирането на Крим, невиджаните миграционни потоци, терористичните актове на територията на ЕС. Не на последно място следва да се отбележи и позицията на сегашния американски лидер Доналд Тръмп, който нееднократно е излъчвал послания, че ангажираността на Америка със сигурността на Европа не трябва да се счита за безусловна.

Това накара европейците да се замислят по въпроса, кой ще или как ще бъде гарантирана сигурността и отбраната на Европа. Да, НАТО има неоспорвана роля за отбраната на Европа, но във всички ли случаи на заплаха НАТО като организация ще бъде ангажирана? Самите европейски граждани вече считат, че сред приоритетните въпроси на ЕС трябва да са именно тези - за гарантиране на сигурността, за

справяне с миграцията, тероризма и други заплахи. За все повече политици и граждани на ЕС вече е ясно, че за да може Европа да гарантира мира и сигурността на своя територия и извън нея е важно да разполага с необходимото ниво на амбиция и стратегическа автономия.

През последните години беше направено много в изграждането на отбранителен капацитет на ЕС, особено след публикуването на Глобалната стратегия на ЕС.

Приети бяха мерки, като Програмата за развитие на отбранителната индустрия, Европейския фонд за отбрана. Това включва координирано и целенасочено развитие на отбранителни способности и насочване на средства от европейските фондове за това, включително консолидиране на научни изследвания и военно производство.

Беше въведен Процес за преглед на способностите, който цели да се оцени отбранителния потенциал на Съюза и да се набележат мерки за неговото подобряване. Следва да се отбележи, че подобна идея бе предложена от България на вниманието на министрите на отбраната през 2012 година. Тогавашният министър на отбраната Аню Ангелов внесе документ, който предвиждаше започване на преглед на способностите и изготвяне на Бяла книга за европейската отбрана. Повечето държави погледнаха на тази идея със стрес, дали тя няма да означава някакво отделяне на европейската отбраната от НАТО, тъй като подобни прегледи се правят периодични в Алианса. Явно през 2012 година държавите от ЕС не бяха готови да предприемат подобна стъпка. Днес това е факт.

За няколко години бяха направени съществени усилия към развитие на самостоятелен отбранителен капацитет на ЕС. Беше създадена Способност за планиране и управление на операции. Това е тази структура, която дава възможност на ЕС да проведе собствена операция, когато НАТО няма да бъде ангажирана като такава. Нещо, против което Великобритания твърдо заставаше преди да бъде проведен референдумът за Брекзит.

Но големият проблем остава състоянието на армиите на отделните държави, ниските разходи за отбрана, неефективното разходване на средства за отбрана, което рефлектира в общите отбранителни способности на ЕС. Има напредък и в това отношение. Повечето европейски държави увеличават разходите си за отбрана.

Много ясно трябва да се заяви, че отбраната на ЕС ще се гради на армиите на страните-членки. При настоящото състояние на ЕС, при сегашната архитектура на сигурност, идеята за създаване на единна „европейска армия“ не почива на реализъм.

Ето защо, за да бъде самостоятелен играч, Европа трябва да има съответните военни способности, които са преди всичко съставени от военните способности на страните-членки. Както споменах, армиите на страните-членки в продължение на години губеха способности, а от друга изоставаха в технологично отношение.

ЕВРОПЕЙСКАТА ОТБРАНА, СЕГА НАКЪДЕ?

През 2017 година Европейската комисия предложи за обсъждане различни пътища за по-нататъшното развитие на Европейския съюз. В публикуваната „Бяла книга за бъдещето на Европа: пет сценария“ бяха очертани основните сценарии за потенциалното бъдещо състояние на Съюза в зависимост от избора, който Европа ще направи. Представянето на сценариите имаше за цел да подпомогне дебата за бъдещето на Европа, който се води на различни европейски нива и следва да представи правилния път, предвид редицата кризи, с които се сблъсква: изоставане в редица сфери спрямо други глобални играчи, недоверие между страните-членки по важни въпроси, невъзможност за постигане на общи решения, растящ евро-скептицизъм, многобройни и разнородни външни заплахи, Брекзит и други. Очевидно, страните-членки трябва да вземат жизнено важни решения как продължават своя път заедно. Комисията очерта и конкретни сфери, в които да се концентрират дискусиите – социална, икономическа, финансова, отбрана.

Включването на въпросите на отбраната в дискусиите за самото бъдеще на ЕС е закономерно, въпреки, че те досега не са били сред основните за Съюза. Европа е изправена пред разнообразни рискове и заплахи, произтичащи от различни части на света и имащи различен потенциал да застрашат целия континент или отделни държави. Това се видя с особена острота при невиджданата мигрантска и бежанска криза и при терористичните удари срещу отделни европейски държави.

Чувството за несигурност, за нарасналата опасност, накара повечето европейци да пожелаят повече общи усилия, „повече Европа“ в сигурността и отбраната. Отчитайки обективните реалности, Европейската комисия направи опит да очертае възможните направления за развитие на общата отбрана. Според Комисията, редица стратегически, политически, икономически и технологични тенденции сочат, че е назрял моментът за радикална промяна в областта на европейската сигурност и отбрана. Европа съвкупно прави сериозни инвестиции в областта на сигурността и отбраната, но като цяло резултатът е незадоволителен, най-вече поради разпръскване на потенциала и инвестициите, поради липса на обща

технологична и производствена база, наличието на много различни платформи въоръжение. Бяха очертани няколко възможни сценария на развитие на европейската отбрана.

Първият сценарий бе наречен „Сътрудничество за сигурност и отбрана“. При този сценарий 27-те държави членки ще си сътрудничат в областта на сигурността и отбраната по-често, отколкото в миналото. Това сътрудничество ще остане до голяма степен доброволно и ще зависи от решенията *ad hoc*, когато се появи нова заплаха или криза.

Вторият сценарий е „Споделена сигурност и отбрана“, при който държавите-членки ще бъдат много по-солидарни във финансов и оперативен план в областта на отбраната, като ще разчитат на по-широко и по-задълбочено разбиране на възприятията за съответната заплаха, както и на сближаването на съответните стратегически култури. В резултат на това ЕС ще повиши способността си да проектира военната сила и да участва пълноценно в управлението на външни кризи и в изграждането на способностите на партньорите в областта на сигурността и отбраната.

Последният предложен сценарий е „Обща отбрана и сигурност“, при който държавите-членки ще задълбочат сътрудничеството и интеграцията към обща отбрана и сигурност. Такъв Съюз за сигурност и отбрана ще се основава на глобални стратегически, икономически и технологични фактори, както и на политически тласък от европейските граждани за обща европейска политика за сигурност и отбрана. Солидарността и взаимопомощта между държавите членки в областта на сигурността и отбраната ще се превърне в норма въз основа на пълното използване на член 42 от Договора за Европейския съюз, който предвижда постепенното определяне на обща политика на отбрана, което ще доведе до обща отбрана.

Предложените сценарии дават само насока на възможните дискусии, без да навлизат в подробности относно конкретни решения. Ясно е, че дебат между държавите трябва да има за да се изградят механизми, които ще направят Европа по-силна и способна да се справи с различните предизвикателства. Предстои да видим каква насока ще приеме този дебат, какви решения ще бъдат взети от държавите. Отсега е ясно, че този дебат няма да е лек и ще трябва да отговори на много изключително сложни въпроси. А те са свързани с различната оценка на риска от различните държави, различната отбранителна култура на държавите-членки и различната степен на готовност за ангажиране на международната сцена с военна сила. На следващо място са въпросите, свързани с ролята и мястото на НАТО и САЩ в сигурността на Европа, какво ще е от-

ношението към напускащата съюза Великобритания и ще се реализира ли някаква форма на сътрудничество, като се има предвид, че Великобритания притежава една от малкото боеспособни армии на континента. Как се оценява политиката на Русия и рисковете от провежданата политика за европейската сигурност. Ключов въпрос ще остане как да се подобри технологичната и производствена база, имайки предвид големите различия в отделните държави.

Предстои да видим амбициите на новата комисия. Вече бе оповестено, че ще се създаде нова генерална дирекция, отговаряща за отбраната, но по-скоро за технологично-производствената база. Не следва да се забравя, че според чл. 42 от Договора на ЕС въпросите на сигурността и отбраната са приоритет на Съвета, като решенията се взимат с пълно единодушие, така че бъдещето на автономността на ЕС зависи и от волята на отделните държави.

БЪДЕЩАТА ЕВРОПЕЙСКА ОТБРАНА И МЯСТОТО НА БЪЛГАРИЯ В НЕЯ

България също следва да определи по-ясно позицията си в рамките на общата европейска система на сигурност и отбрана. България участва в Постоянното структурирано сътрудничество в областта на отбраната (ПЕСКО) от момента на неговото създаване. Страната ни се включи в първата вълна от утвърдени проекти в рамките на ПЕСКО с участие в три такива. България участва в проекта, воден от Нидерландия, за подобряване на военната мобилност, който цели преодоляване на правни, митнически, инфраструктурни и свързани с дипломатическите разрешения за преминаване пречки пред мобилността на въоръжените сили. Вторият проект с българско участие е за надграждане на системата за морско наблюдение с водеща нация Гърция, като по инициатива на страната ни е разширен географският обхват на проекта, така че да включва не само Средиземно, но и Черно море. Третият проект е за изграждане на мрежа от логистични хъбове в Европа. Предвижда се България да предложи подходящ район за изграждане на хъб, но е необходимо да бъдат приложени повече усилия от българска страна за реализирането на такава възможност.

През 2018 година стартира набиране на предложения от втората вълна на проекти в рамките на ПЕСКО. Българският проект за изграждане на Модулен елемент за подводни интервенции, разработен от ВМС, притежава сериозен потенциал за приемане като общ проект по инициативата.

За България е важно да бъде активен участник в ПЕСКО, защото това е гаранция, че Европа няма да бъде разделена на различни скорости в областта на

сигурността и че страната няма да бъде в периферията на събитията. Сериозна възможност за участие в различни проекти, не само по ПЕСКО, но и в рамките на другите инициативи, са утвърдените модернизационни проекти на Българската армия. Търсенето на стратегическо партньорство при реализирането им

ще позволи да бъдат модернизирани не само отбранителните способности, но и военно-промишлената база на страната. При всички положения трябва да видим по-широк политически консенсус за развитие на българските отбранителни способности и за мястото на България в европейската отбрана.

ЗА АВТОРИТЕ

Йордан Божилов е анализатор в сферата на сигурността и отбраната. Той е председател на Софийски форум за сигурност, неправителствена организация, работеща в сферите на отбраната, сигурността, международните отношения, доброто управление и лидерството.

Динко Динков е доктор, професор по международни отношения и външна политика на България в Университета за национално и световно стопанство и бивш ръководител на катедра „Международни отношения“. Бил е съветник по външна политика при 7 правителства в периода 1991-1998 г. От 2004 до 2016 г. е председател на Българската асоциация за изследване на Европейските общности (БЕКСА). От 14 години е научен ръководител на международния форум „Сигурността в Югоизточна Европа“. Проф. Динков е директор на Центъра за Балкански изследвания към УНСС. Член е на Обществения съвет на Дипломатическия институт към министъра на външните работи. Автор е на 6 монографии и над 100 статии.

Илияна Йотова е вицепрезидент на Република България. Народен представител е в 40 Народно събрание на Република България. По това време е и председател на българската делегация в Парламентарната асамблея на франкофонията и заместник-председател на парламентарната делегация в Парламентарната асамблея на Съвета на Европа (ПАСЕ). Избрана е за три последователни мандата като член на Европейския парламент (2007-2017 г.) от Групата на прогресивния алианс на социалистите и демократите, като е била заместник-председател на Комисията за борба срещу организираната престъпност, корупцията и прането на пари (CRIM) и заместник-председател на Комисията по граждански свободи, правосъдие и вътрешни работи (LIBE).

Ивайло Калфин е директор в Института за икономика и международни отношения. Той е бил два пъти вицепремиер, министър на външните работи (2005-2009) и на труда и социалната политика (2014-2016). Член на Европейския парламент (2009-2014), четири пъти избран за член на Народното събрание. Член на Групата на високо равнище за приходите в бюджета на ЕС (2014-2017).

Любомир Кючуков е дипломат от кариерата. Доктор по политология. Бивш заместник-министър на външните работи, бил е член на Съвета по национална сигурност, на Съвета по Евроатлантическа интеграция при президента на България и на Съвета по евроинтеграция в Министерския съвет, посланик на България в Обединеното кралство. По настоящем Л. Кючуков е директор на Института за икономика и международни отношения.

Георги Пирински е член на Европейския парламент (2014-2019 г.), член на комисиите Заетост и социална политика и Бюджетен контрол. Преди това е бил председател на Народното събрание на България (2005-2009 г.). Неговата кариера в националната политика датира от 1990 г., когато е избран в 7 Велико Народно събрание, приело новата Конституция на България през 1991 г., с която се възстановява многопартийната демокрация. Той също е бил министър на външните работи (1995-1996 г.) и член на Парламента (1990-2013 г.). Той е член на Националния съвет на Българската социалистическа партия.

Валентин РадомиРСки е дипломат от кариерата. Работил в българските посолства в Лондон, Москва, Букурещ и Кишинев. Съветник по външната политика и националната сигурност на българския министър-председател (2005-2009 г.). Посланик в Румъния (2009-2012 г.). Посланик за специални поръчения по регионалното сътрудничество през 2013 г. Член на Българското дипломатическо дружество. Изпълнителен директор на Института по икономика и международни отношения. Член на Клуб „24 май“. Почетен член на Международния фонд за мир и устойчиво развитие.

Татяна Хубенова-Делисивкова е професор доктор в Института за икономически изследвания на БАН. Автор е на 6 монографии, над 200 студии и статии в областта на сравнителния анализ на икономическите системи, макроикономическата теория и прогнозиране, европейска интеграция, финанси на ЕС и участието на България в международните икономически отношения. Член е на Съюза на учените в България, Българската асоциация за европейски изследвания, Европейската асоциация за сравнителни икономически системи и Европейската асоциация за еволюционна политическа икономика. От 2016 г. е избрана за председател на Съюза на икономистите в България.

ИЗДАТЕЛ

Фондация Фридрих Еберт | Бюро България
Ул. Княз Борис I 97 | 1000 София | България

Отговорен редактор:
Хелене Кортлендер | Директор, ФФЕ,
Бюро България

тел.: +359 2 980 8747
факс: +359 2 980 2438
<http://www.fes-bulgaria.org>

Заявки / Контакт:
office@fes.bg

Използването с търговска цел на всички,
издадени от Фондация Фридрих Еберт (ФФЕ)
публикации, не е позволено без писменото
съгласие на ФФЕ.

Мненията, изразени в тази публикация,
принадлежат на автора/авторите и не
отразяват непременно позицията на Фондация
Фридрих Еберт.

ISBN 978-954-2979-57-9